Jaargang 12 no 2 februari 2005

Nader Bekeken

In dit nummer o.a.

Kroniek
Een nieuwe synode
Gereformeerde theologie vandaag

Thema
En toch

Rondblik
Omgaan met andere (jonge) kerken

Gemeentebreed
De kleur van de avondmaalsviering

Boek van de maand
Ds. Gert Hutten reist door de wereld van de Geest

Persrevue
NGK kiest definitief voor vrouw in ambt
De haalbaarheid van meele(v)(z)ende kerkenraden
De theologie van dr. A. van de Beek

Wie op die dag op het dak zal zijn, terwijl zijn huisraad in huis is, ga niet naar beneden om het te halen, en wie in het veld is evenzo, hij kere niet terug.
Denkt aan de vrouw van Lot! Ieder, die zijn leven zal trachten te behouden, die zal het verliezen, maar ieder, die het verliezen zal, die zal het vernieuwen.

Lucas 17:31-33

Onze verwachting

Ooit breekt de dag aan, waarop de Zoon des mensen geopenbaard zal worden. O, Hij was er allang. Eerst op aarde. Daar heeft Hij geleden. Daarna, sinds zijn hemelvaart is Hij in de hemel.

Denk aan de vrouw van Lot!

Maar ja, al die tijd leek het erop, dat je rustig aan Hem voorbij kon gaan en kon doen alsof Hij er helemaal niet was. Je kon eten en drinken, trouwen en planten, zonder dat het iets uit leek te maken, of je nou in de Zoon des mensen geloofde of niet. Een situatie die we maar al te goed kennen. Het is immers de situatie van vandaag!

Precies dezelfde als die in de dagen van Noach. En in de dagen van Lot.

Maar wat mogen en moeten we verwachten? Dat dit opeens veranderen zal. Op de dag namelijk, waarop de Zoon des mensen geopenbaard zal worden. Dan kan niemand meer om Hem heen. Dan komt er een eind aan dat gewone leven van eten en drinken en al die andere bezigheden van elke dag. Want de Mensenzoon verschijnt in heerlijkheid. En we weten: voor wie aan Hem voorbijgelopen is, betekent dat eeuwige ondergang. Maar voor wie naar zijn komst uitzag, eeuwig leven in heerlijkheid.

Onze verwachting als mensen die in Christus geloven, mag zijn: eeuwige toekomst in Hem. Maar als mensen die deze verwachting mogen hebben, worden we ook heel duidelijk gewaarschuwd. Waartegen? Wel, tegen het gevaar van achteruitkijken op die dag

Schriftlicht **M. Heemskerk**

Nader Bekeken *colofon*

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 keer per jaar.
De Stichting geeft tevens een serie Cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

Dagelijks Bestuur van de Stichting Woord en Wereld
Ds. P.L. Storm, voorzitter
Mr. A. Niemeijer, secretaris
A. Vreugdenhil, algemeen adjunct
W.A. Dreschler, penningmeester

Redactie Nader Bekeken
Dr. H.J.C.C.J. Wilschut, eindredactie
Drs. H.J. Boiten
Dr. A.N. Hendriks
Drs. J.W. van der Jagt
Ds. P.L. Storm
M.J.A. Zwikstra-de Weger

Redactiesecretariaat
Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel/fax 050 - 5344508
E-mail: jkooistravis@hetnet.nl

Medewerkers Nader Bekeken
Ds. J. Beekhuis, Zeewolde
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Berkel en Rodenrijs
Drs. L. Bezemer, Wezep
Drs. F.J. Bijzet, Emmen
A.C. Breen, Armadale, WA
Drs. J.J. Burger, Axel
Drs. A. Capellen, Rotterdam
Prof. drs. D. Deddens, Hoogeveen
Dr. ir. H.B. Driessen, Hengelo
Ds. H. Drost, Houten
Ds. K. Folkersma, Spakenburg
Ds. G.E. Geerds, Ommen
Ds. H. Geertsma, Zuidhorn
Drs. B.P. Hagens, Soest
Ds. M. Heemskerk, Nijkerk
Drs. P.A. Heij, Soest
Drs. A. Kamer, Hoogland
Prof. J. Kamphuis, Ommen
Ds. R. Kelder, Nijkerk
Ds. J.H. Kuiper, Assen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
A. van Leeuwen, Papendrecht
Drs. H. van Leeuwen, Berkel en Rodenrijs
Drs. M. Nap, Leerdam
Ds. P. Niemeijer, Den Helder
Prof. dr. F. van der Pol, Hattem
Ds. R.Th. Pos, Ommen
Ds. P. Schelling, 's-Hertogenbosch
G.J. Schutte, Zeist
Ds. M.H. Sliggers, Hoevelaken
G. Slings, Papendrecht
J. Veenstra, Emmen
E.A. de Visser-Oostdijk, Hamilton, Can.
Ds. J. Wesseling, Ede
Ds. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn, Hoogland

Vormgeving, fotografie: Studio Bert Gort ¯•„ Leek
Internet: www.woordenwereld.nl
Hier is een register op alle jaargangen beschikbaar.
Druk en Administratie: Scholma Druk bv, Postbus 7, 9780 AA Bedum. Telefoon 050-301 36 36

Cd: Nader Bekeken is ook op cd verkrijgbaar. Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden, postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-565499.

Abonnementen: Postbus 7, 9780 AA Bedum, Telefoon 050-301 36 36. E-mail: woordenwereld@scholma.nl

Abonnementsprijs	**acceptgiro**	**machtiging**
	31,25	**30,50**
Nader Bekeken, tevens abonn. op de cahiers	**27,50**	**24,75**
Studenten Nader Bekeken	**14,75**	**13,75**
Cahiers	**6,65**	**6,65**
Losse verkoop cahiers	**8,75**	**8,20**

Abonnees die cahiers nabestellen: 6,65 + porto
Bankrekening 39.50.36.046 Hardinxveld-Giessendam.
Het abonnement loopt per kalenderjaar; opzeggen voor 1 december.
ISSN 1380 - 3034

waarop de Zoon des mensen verschijnt in heerlijkheid. De waarschuwing klinkt in de tekst. Het is de waarschuwing tegen de levenshouding van de vrouw van Lot.

Wat kan er mis gaan?

Er kan op de dag van Christus' komst iets grondig mis gaan. Nee, niet per ongeluk en totaal onverwachts. Het is echt niet zo, dat je altijd uit het geloof geleefd hebt en dat je dan net op het laatste moment, voordat Christus komt, een fikse misstap doet en daardoor dan toch nog voor eeuwig verloren gaat.

Nee, wat er mis kan gaan, krijgen we te zien aan de houding van de vrouw van Lot. Vandaar de opdracht, aan haar te denken!

Overigens kun je dat makkelijk op de verkeerde manier doen. Dan vind je haar maar een tragische figuur. Het zal je toch maar gebeuren! Je bent op de vlucht vanwege het geweld van Gods oordeel over je woonplaats Sodom. Je redt alleen het vege lijf, maar verder ben je alles kwijt. Ja, en dan kijk je nog even om...! Heel begrijpelijk toch? O zeker, daar lag het bevel van de engelen om dat vooral niet te doen. Maar dat kon de vrouw van Lot nu net eventjes niet meer opbrengen. Gevolg: ze verloor het leven en werd een zoutpilaar. Wat een tragiek!

Nee dus. Want als je er zo tegen aankijkt, heb je geen oog voor wat er achter dat omkijken steekt! Dit namelijk: die vrouw van Lot zat nog zo met haar hart vast aan wat ze in Sodom allemaal moesten achterlaten, dat ze liever had gezien, dat de H _ §_ de ongerechtigheid daar nog maar had laten doorwoekeren. Ze kon Sodom met alles wat ze daar hadden opgebouwd, niet loslaten. Ze kon het ook niet redden natuurlijk, dus ze vluchtte wel mee. Maar dat was noodgedwongen. Ze nam het de H _ §_ heel erg kwalijk, dat Hij op deze radicale manier een eind maakte aan het verblijf van haar en haar gezin in Sodom.

Hoe we deze overwegingen van de vrouw van Lot kennen? Uit onze tekst. Want daar haalt Hij die alle harten kent, echt God als Hij is, het waarschuwend voorbeeld van de vrouw van Lot aan, als Hij wijst op de verkeerde levenshouding die een mens kan hebben in het laatste der dagen. En die op de dag van zijn komst hierin zichtbaar wordt, dat iemand dan bijvoorbeeld op het dak is en dan eerst nog naar beneden wil om zijn huisraad te halen. Of iemand is op het veld en weet niet hoe gauw hij thuis moet komen. Want o, z'n spulletjes!

Het gaat daarbij niet om een paniekreactie, zoals je die in een crisissituatie wel kunt tegenkomen. Nee, de Heiland bedoelt dat iemand meer geïnteresseerd is in zijn meubels, dan in het feit dat Hij verschenen is op de wolken, om te oordelen de levenden en de doden. En om alle dingen nieuw te maken. Iemand is zo verknocht aan zijn huidige leven met alles erop en eraan, dat hij dat zelfs op de jongste dag uit alle macht vast wil proberen te houden.

Natuurlijk lukt hem dat niet. Maar hij is er wel op uit. Hij zit vastgeroest in het schema van deze wereld en wil daar niet uit losgebroken worden. Hij kan overigens niet voorkomen, dat dit gebeurt. Want de Heiland laat Zich door hem echt niet ophouden!

Ja, en dan moet je zo begenadigd zijn! Want Christus heeft het hier niet over mensen die nergens van weten. Nee, het zijn mensen die bij wijze van spreken aan een halve verwijzing naar de Schrift al genoeg hebben. Denk aan de vrouw van Lot! Meer niet. Nou, wil je dat woord kunnen begrijpen, dan moet je wel de Schrift kennen.

Over die vrouw van Lot nog dit: wat was ze begenádigd! Want eer het oordeel over Sodom losbarstte, mocht zij wegvluchten. Terwijl ze toch vond dat het in het goddeloze Sodom best uit te houden was. Terwijl haar hart hing aan wat ze daar in Sodom allemaal had. Wat een genade, als je er niettemin eerst uitgehaald wordt, voordat de H _ §_ de fiolen van zijn toorn gaat uitgieten!

Wat een genáde! Ja, maar Lots vrouw erkende het niet. Terwijl het oordeel al volop aan de gang was - het was dus duidelijk, dat ze echt niet in Sodom had kunnen blijven! - trok haar hart nog naar die goddeloze stad. En dat kon en mocht niet! Toen werd ze een zoutpilaar, toen ze zó Gods genade verachtte.

U bent gewaarschuwd!

Denk aan de vrouw van Lot! Mensen die dat de Here Jezus horen zeggen, zijn gewaarschuwd. We zijn begenadigd! Want we weten: de H _ §_ gaat door Christus Jezus de wereld oordelen. De elementen zullen dan brandende vergaan. Onvoorstelbare krachten van verderf zullen dan loskomen. Maar wij zijn begenadigd. Want we mogen het evan-

De vrouw van Lot, brons
Marianne van der Kooy

gelie kennen, en zo weten hoe we aan dit oordeel kunnen ontkomen. Door ons vast te klampen immers aan de Christus die komt. Door te geloven: Hij is onze enige Verlosser. De Enige, die ons erdoorheen zal helpen.

Alleen maar: dit geloof is geen oorkussen waarop je rustig kunt indutten. Zo van: ik heb het entreebewijs voor de nieuwe aarde op zak, dus wie doet me wat! Waarom zou ik het leven vandaag dus niet zo leuk mogelijk proberen te maken? Want Jezus maakt het straks echt wel voor me in orde. Ik geloof in Hem en ben dus goed verzekerd tegen alle calamiteiten die straks op de jongste dag zullen losbarsten.

Nee, zo gaat het echt niet! Hoe dan wel? Welnu, kijk eens naar Noach. Hij wist van het oordeel dat kwam. Toen ging hij met de bouw van de ark aan de gang. Omdat God het gezegd had tegen deze man, die de Schrift rechtvaardig en onberispelijk noemt. Niet omdat hij zonder zonde was. Maar omdat hij er een levensstijl op nahield, waarin het Woord van de H _ § _ nummer één was. Dus bouwde hij de ark, gewoon midden op het land. Want de H _ § _ had dat bevolen. En de mensen om hem heen zeiden: nou, wij weten wel wat we liever doen! En zij aten en dronken en trouwden en werden ten huwelijk genomen. Ze leefden hun eigen leven van plezier en genot, naar de Korintische stijl: laten we eten en drinken, want morgen sterven we. Je moet het er echt nu van nemen, want je leeft maar één keer. Ach die Noach, die dwaas!

Ja, maar ondertussen leefde Noach toch maar volgens de stijl van hen die het van Gods genade verwachten. De genade die je ook door het oordeel heen draagt, zoals beloofd is. De genade waar beslist een bepaalde levensstijl bij hoort. De stijl waarin eten en drinken, kopen en verkopen, plezier en genot niet het één en het al zijn. Waarin het leven niet opgaat in al deze dingen waarvan de Heiland hier zegt: denk erom, dat blijft niet maar doorgaan zo! Denk aan de vrouw van Lot. Ze zat zo aan de schatten van Sodom vast, dat ze ten slotte tóch met Sodom omkwam!

Denk aan de vrouw van Lot, en laat uw levensstijl in overeenstemming zijn met het feit dat gelovige mensen begenadigd zijn. Stel altijd het Woord van de H _ § _ centraal in het leven, betekent dat. Zie de Noach-houding!

Is dat je levensstijl, dan zie je ook uit naar Christus' komst. Dan verlang je daarnaar. Dan is al je hoop gericht op het aanbreken van zijn grote dag. Want zó leef je van genade. En doe je het anders omdat je eigen belangen de centrale plaats in je leven moeten krijgen, ja, dan vervaagt je hoop. Dan hoeft die komst van Hem voor jou nog niet zo nodig. En dan zul je die ook op het moment dat Hij komt, niet centraal stellen en niet het belangrijkste vinden. En daar worden we hier genadig tegen gewaarschuwd!

Daarom: ieder die zijn leven - naar eigen, eigenwillige stijl! - net als de vrouw van Lot zal willen behouden, zal het, net als de vrouw van Lot, verliezen. Precies als die man op het dak ook, en die man in het veld, die de Heiland hier voor het voetlicht haalt.

Nee, het moet anders. En dat nu al en niet pas op zijn grote dag! Vandaag moet Gods genade in Christus onze grote schat zijn en zo onze hele levensstijl beheersen. Ja, en dat kán betekenen: je leven verliezen. Nog meer kwijtraken dan de vrouw van Lot. Je aardse bestaan compleet moeten inleveren om Gods genade te behouden. Het kan zijn, dat de H _ § _ dat op een gegeven moment van iemand vraagt. Maar ook als dat niet zo is, dan komt het hierop aan: op gewillig luisteren naar heel zijn Woord. En dat graag. Zelfs als het betekent: dít leven verliezen. Ook dan graag blijven luisteren door de kracht van de Geest. En zó terugkrijgen dat onvoorstelbaar rijke geschenk van een totaal nieuw leven. Want van ieder die zijn leven zo verliezen zal, zal Hij het vernieuwen!

Nader Bekeken *inhoud*

Schriftlicht
Denk aan de vrouw van Lot! 33
M. Heemskerk

Kroniek
Een nieuwe synode 36
Gereformeerde theologie vandaag 38
H.J.C.C.J. Wilschut

Thema
En toch 41
J.W. van der Jagt

Column
De Bijbel of een biertje 45
G. Zomer

Rondblik
Omgaan met andere (jonge) kerken 46
L.J. Joosse

Gemeentebreed
De kleur van de avondmaalsviering 49
C. van Dijk

Korte boekbespreking
Lichter door het leven? 52
H.J. Boiten

Boek van de maand
Ds. Gert Hutten reist door de wereld van de Geest 53
A.N. Hendriks

Gedicht
Woordjes leren, J. Eijkelboom 57
G. Slings

Persrevue
NGK kiest definitief voor vrouw in ambt 58
De haalbaarheid van meele(v)(z)ende kerkenraden 60
De theologie van dr. A. van de Beek 61
Moaning-afterpil 63
P.L. Storm

Een nieuwe synode

Nog even en een nieuwe generale synode gaat van start. Particuliere synodes hebben inmiddels afgevaardigden aangewezen. Op DV 12 maart aanstaande gaat de GS Amersfoort 2005 aan de slag. Veel zaken zullen de aandacht vragen. We leven met de broeders mee. En vragen de Here om zijn zegen.

Amersfoort

Nieuwe formulieren

Uit de veelheid van zaken die de GS te behandelen krijgt, springt één er voor mijn gevoel sterk uit. Ik denk aan de verzoeken om een nieuwe redactie van de ondertekeningsformulieren voor ambtsdragers (voor predikanten en voor ouderlingen/diakenen). Een dergelijk verzoek ligt er om te beginnen van de PS Groningen (zie *Gereformeerde Kerkbode Groningen-Fryslân-Drenthe* van 24 december 2004). Deze PS besloot 'de Generale Synode te verzoeken om te komen tot een eigentijds geformuleerd ondertekeningsformulier'. Met als grond: niet alleen de bevestigingsformulieren, maar ook de ondertekeningsformulieren zijn aan taalkundige herziening toe.

De PS Holland-Zuid vraagt eveneens om een nieuwe redactie van het ondertekeningsformulier (zie *ND* van 11 januari 2005). Volgens de voorzitter van deze PS, ds. A. van Houdt, gaat het vooral om een taalkundige aanpassing. Maar dat niet alleen. De PS vindt de huidige formulieren wel erg streng en juridisch geformuleerd. Ook op dat punt wordt wijziging gewenst, een andere toonzetting, waardoor het allemaal wat positiever, en minder juridisch en formeel overkomt.

Volgens ds. Van Houdt is het volstrekt niet de bedoeling dat er binnen de Gereformeerde Kerken een andere binding aan de belijdenis komt dan tot nu toe. Dat geloof ik onmiddellijk. Laten we elkaar alstublieft niet van kwade trouw verdenken. Al roepen bovenstaande verzoeken wel de nodige vragen op. Allereerst: wat is eigenlijk het bezwaar tegen de zogenaamde strakke en juridische formulering van de ondertekeningsformulieren? Zeker, het klinkt best ernstig en streng, wanneer er gesproken wordt over het je onderwerpen aan het oordeel van kerkelijke vergaderingen en over schorsing bij afwijking van de aangenomen leer. Maar er staat dan ook nogal wat op het spel. Zo betrekken we met elkaar de wacht bij de zuivere leer van Gods Woord. En tevens bij de vrijheid van de gemeente, die niet wordt overgeleverd aan particuliere meningen van ambtsdragers. Graag verwijs ik naar de artikelen van dr. A.N. Hendriks in het vorige nummer van ons blad. Zeker in een klimaat waarin ook binnen onze kerken stemmen opgaan om een andersoortige binding aan de belijdenis, blijkt dergelijke stringente taal hard nodig. Er zijn tegenwoordig broeders onder ons, die geen ambtsdrager willen worden, omdat zij niet met een goed geweten hun handtekening onder het ondertekeningsformulier kunnen zetten. Dan is elke verzwakking een stuk verlies.

Ik weet het, wanneer na een bevestigingsdienst het ondertekeningsformulier wordt voorgelezen, klinkt het allemaal zwaar geladen. Niet bepaald uitnodigend, zeggen sommigen dan. Daar zijn de ondertekeningsformulieren ook niet voor bedoeld. Niet om naar buiten toe uit te nodigen. Maar om naar binnen toe te beveiligen. Steeds meer groeit bij mij de overtuiging, dat B. Kamphuis destijds gelijk had met de twaalfde stelling bij zijn proefschrift: 'De ondertekeningsformulieren voor ambtsdragers behoren niet in de eredienst gebruikt te worden.' Inderdaad. Ze horen thuis op de vergadering van de kerkenraad!

Daar komt nog iets bij. Je kunt niet de bedoeling hebben om tot een andersoortige binding te komen. Maar onbedoeld kan een nieuwe formulering daartoe wel aanleiding geven. Wat nu klip en klaar is, kan ondersneeuwen in meer subtiele formuleringen, die meerduidig opgevat kunnen worden. Wie de Nederlandse kerkgeschiedenis een beetje kent, weet wat voor bedrijfsongelukken hier kunnen optreden.

Het lijkt misschien overdreven om het ondertekeningsformulier voor ambtsdragers zo voorop te zetten. Toch is het dat niet. Dit raakt de basis van ons kerkelijk samenleven. De gezamenlijke binding aan de belijdenis fungeert als akkoord van kerkelijke gemeenschap.

Kroniek **H.J.C.C.J. Wilschut**

Gaan hier de zaken mis, dan ontwricht dat ons samenleven als Gereformeerde Kerken in Nederland. Hier is uiterste voorzichtigheid geboden.

Iets dergelijks geldt - mutatis mutandis - ook voor voorstellen om de kerkorde te wijzigen. Natuurlijk, daarvoor geeft de KO zelf de ruimte. Is het in het belang van de kerken, dan behoren de artikelen van de KO gewijzigd, aangevuld of verminderd te worden. Al mag alleen een generale synode hiertoe overgaan (art. 84 KO). Tegelijk, als het gaat om *structurele* wijzigingen, die bijvoorbeeld het model van ons kerkverband raken, dan zal dat toch gedragen moeten worden door een brede consensus binnen het geheel van de kerken. Met name door de overtuiging, dat een zo ingrijpende wijziging recht doet aan wat gereformeerde kerken hebben leren zien als 'Schriftbeginselen van kerkrecht' (in de woorden van S. Greijdanus). Anders komt het akkoord van kerkelijk samenleven als zodanig onder druk te staan.

Nieuwe gezangen

Op mijn bureau ligt een fors pakket van deputaten kerkmuziek. Het is niet de bedoeling dat hier een uitputtende bespreking van dit rapport volgt. Gesteld al dat uw Kroniekschrijver daarvoor de deskundigheid in huis zou hebben. Ik wil een enkele opmerking maken.

Ik kan mij niet helemaal aan de indruk onttrekken, dat ook deputaten zelf langzaam maar zeker ondergaan in de gezangenzee. Opnieuw wordt een fiks aantal nieuwe liederen (ook als selectie uit het Liedboek) voorgesteld. Maar hoe het nu beleidsmatig allemaal (verder) moet, is deputaten ook niet helemaal helder. Althans, ik constateer hier een zekere verlegenheid.

In het bijzonder de liederen uit evangelicale kring stellen deputaten voor problemen. De geldende criteria blijken hier toch wel moeilijk toepasbaar. Dat verbaast niet. Want het gros van deze liederen blijft onder de maat van wat een kerklied heeft te zijn, zowel inhoudelijk als muzikaal. Ik denk dat er maar één ding op zit: hardop erkennen dat dit soort liederen niet passen in een gereformeerd kerkboek en een gereformeerde kerkdienst. Dat er nogal wat broeders en zusters zijn die het evangelicale lied waarderen, lijkt me geen echt argument. Wat dat betreft verschil ik van mening met ds. J.H. Kuiper, die pleit voor een plaats van het lied uit evangelische kring in de reguliere kerkdiensten. Velen - niet alleen jongeren, maar ook ouderen - zingen deze liederen nu eenmaal graag (zie *Gereformeerde Kerkbode Groningen-Fryslân-Drenthe* van 14 januari 2005). Maar is daarmee beslist of het om een verantwoord kerklied gaat? Op dit punt zal toch eens een heldere koers moeten worden uitgezet. Wat dat betreft ben ik het hartroerend met ds. Kuiper eens.

Een heldere koers. Dat geldt ook voor het *aantal* liederen. Het is nauwelijks nog bij te benen met oefenen wat er aan nieuwe gezangen wordt voorgelegd. En wat moet je met zo'n hoeveelheid liederen aan, wanneer je serieus wilt nemen wat de GS Zuidhorn uitsprak over de blijvende prioriteit van de psalmen in de eredienst? Kortom, moeten we nu echt als kerken op de ingeslagen weg verder gaan? Het verzadigingspunt is voor velen inmiddels royaal bereikt. Ook bij kerkleden die geen bezwaar hebben tegen het zingen van gezangen en tegen een uitbreiding van de gezangenbundel.

Nieuwe vertaling

Deputaten bijbelvertaling zijn er voor zichzelf wel uit: de Nieuwe Bijbelvertaling kan worden vrijgegeven voor gebruik in de erediensten. Dat stellen zij de GS dan ook voor.

Nu is er over de Nieuwe Bijbelvertaling veel goeds te zeggen. Toch lijkt de stap van deputaten wat erg groot om in één keer te zetten. De NBV is bepaald niet boven kritiek verheven. Er zijn weergaven die best vragen oproepen. Heeft God de heidenen nu echt de *kans* gegeven om tot inkeer te komen (Hand. 11:18)? Worden wij door God als rechtvaardigen aangenomen *op grond van* ons geloof (Rom. 5:1)? Zijn er bij de weergave van het Griekse 'broeders' als 'broeders en zusters' (de zogenaamde inclusieve weergave) niet eveneens kanttekeningen te plaatsen? (Zie hierbij het aardige verslag van een symposium over 'Babel en Bijbel' in het *RD* van 14 januari 2005, onder de titel 'Kritiek op uitdrukking "broeders en zusters" in NBV'). Ik noem maar wat. En dat niet om de NBV verdacht te maken. Daarvoor ben ik veel te blij met deze nieuwe vertaling. Het is ook niet de bedoeling om een vraagteken te zetten achter het degelijke werk van deputaten. Maar hier houden de kerken wel een eigen verantwoordelijkheid. Er zijn op onderdelen vragen te stellen bij de NBV. Laten we daar dan ook eerst over doorpraten, voordat een definitieve keus gemaakt wordt.

Daarom lijkt een periode van toetsing niet overbodig. Zoals bijvoorbeeld in de PKN werd besloten tot een dergelijke periode van vijf jaar. Ik weet wel, daarin spelen de interne verhoudingen binnen de PKN een rol. Er zit iets van een kerkpolitiek luchtje aan dit besluit. 'Rechts' zweert bij de 'Statenvertaling', 'links' bij de vertaalprincipes van de 'Amsterdamse School'. Beide stromingen vonden elkaar in een gezamenlijk protest. Maar dan nog. Ook in de Christelijke Gereformeerde Kerken is een periode van toetsing ingebouwd. Dat daarbij in de CGK het gebruik binnen de eredienst sterk beperkt is gebleven, is een ander verhaal. Om intensief te toetsen kan gebruik binnen de eredienst zekere voordelen hebben. Maar dan wel onder beding van kritische weging. Van harte hoop ik dat de GS deze voorzichtige weg inslaat. Voordat we ons met huid en haar aan de NBV uitleveren. Het gaat wel om het Woord van God!

Nieuw deputaatschap

Vanuit de PS Gelderland komt een verzoek ter tafel om een nieuw (studie)deputaatschap over de plaats van de vrouw in de kerk. Dat verbaast niet voor wie de discussies de laatste jaren een beetje gevolgd heeft. Mogelijk heeft het rapport en bijbehorend besluit op de laatst gehouden Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken hier als katalysator gewerkt. Hoe dan ook, het gaat om een studiedeputaatschap, gericht op het vinden van een bijbelse basisvisie op de plaats van de vrouwen in de kerk. En dan zo, dat daarop uitspraken kunnen worden gefundeerd over concrete functies en ambten in de kerk, ook als functies en ambten anders worden vormgegeven en/of ingedeeld dan nu het geval is.

Een dergelijk deputaatschap lijkt iets onvermijdelijks te hebben. Vroeg of laat moest het ervan komen. Al kun je moeilijk zeggen, dat er tot nu toe binnen de

Gereformeerde Kerken over de plaats van de vrouw in de kerk niet op officieel-kerkelijk niveau nagedacht is. Daar hoeft u alleen maar het rapport over het actieve kiesrecht voor de zusters van de gemeente op na te lezen (zie *Acta GS Ommen 1993,* p. 229v; het rapport verscheen ook als aparte uitgave *Vrouwenstemrecht in de kerk. G.S. Ommen 1993,* Barneveld 1993)! Maar goed, er is behoefte aan. Mogelijk dat een helder rapport (vergelijkbaar met dat over het vierde gebod) de discussie verder helpt.

Zal het ook binnen de Gereformeerde Kerken komen tot 'de vrouw in het ambt'? Graag geef ik u de reactie van de preses van de PS Gelderland - dr. H.R. van de Kamp - op deze vraag door (zie *RD* van 7 januari 2005): 'We moeten eerst afwachten of de generale synode het voorstel overneemt. Maar dan nog: persoonlijk verwacht ik niet dat de ambten zullen worden opengesteld. De bijbelse lijnen zijn hierin duidelijk. We vragen de synode ook alleen om een bijbelse basisvisie te formuleren, op basis waarvan vervolgens andere uitspraken kunnen worden gedaan. Maar het is wel mogelijk dat zo'n deputaatschap zal voorstellen vrouwen bijvoorbeeld meer diaconale taken in de gemeente te geven.' Nuchtere taal. Die helpt om niet in paniek te raken. Al zal niet ieder binnen onze kerken zo royaal als dr. Van de Kamp erkennen, dat de Schrift helder is over vrouw en ambt. Daarbij heeft het dagblad *Trouw* niet helemaal ongelijk met de opmerking, dat de geschiedenis leert dat studie de eerste scheur in het bolwerk is ('Vrouw niet van de kansel te houden', *Trouw* van 21 januari 2005). Met een meerderheids- en minderheidsstandpunt - zoals in de Christelijke Gereformeerde Kerken - kom je ook niet echt verder.

Het zou mij niet verbazen, wanneer achter de discussie over vrouw en ambt een andere discussie tevoorschijn komt. Namelijk over de vraag: hoe lezen we de Schrift? De zogenaamde 'hermeneutische kwestie' dringt zich steeds weer op. Zouden we daaraan niet de voorrang moeten geven, in plaats van aan allerlei deeldiscussies? En dan liefst niet meteen op officieel kerkelijk niveau. Een dergelijke discussie moet zich ook kunnen uitkristalliseren. Met overhaaste uitspraken is niemand gediend.

Nieuwe mogelijkheid

Een nieuwe synode. Dat is ook een nieuwe mogelijkheid. En wel om samen te zoeken naar herstel van een stuk rust binnen de kerken. Er is veel verwarring. Ook veel angst en zorg. Natuurlijk, angst is een slechte raadgeefster. Op zichzelf heeft ds. E.J. Hempenius gelijk, wanneer hij - in verband met het voorstel van de PS Gelderland - opmerkt (zie opnieuw *RD* van 7 januari 2005): 'Als … angst en wantrouwen motiveren om afwijzend te staan tegenover dit voorstel, maak ik me ernstig zorgen.' Alleen - met een dergelijke angst heb je wel degelijk rekening te houden. Of liever, houd rekening met *mensen,* met broeders en zusters. Je bent elkaar zo maar kwijt.

Moet dan angst het beleid bepalen? Mag er dan nooit iets veranderen? Dat is het punt niet. Maar wel dringt de vraag, of omvang en tempo niet wat erg hoog liggen. Er wordt zoveel en dat binnen zo korte tijd aan de orde gesteld. En er is een grens aan wat een mens - ook een kerkmens - allemaal kan meemaken. Je kunt angst ook onnodig voeden. In de weg van de geleidelijkheid, van bezinning en gesprek krijgen we elkaar makkelijker mee dan wanneer het beeld van een complete en haastige ombouwoperatie ontstaat. In dat kader is een nieuwe synode een nieuwe mogelijkheid tot bezinning. Waar zijn we mee bezig? Moet nu echt alles tegelijk? En vooral: hoe houden we - wederzijds! - rekening met *elkaar?* Om samen positief gereformeerd te zijn. En dan ook missionaire kerk te kunnen zijn. Een kerk die niet steeds met zichzelf bezig is. Maar die weet dat zij een Woord voor de wereld heeft!

Gereformeerde theologie vandaag

Onder bovenstaande titel verscheen vorig jaar een boek van onze Kamper docenten. Met als ondertitel 'Oriëntatie en verantwoording'. Die ondertitel is raak. Het boek oriënteert in de manier waarop er aan onze Theologische Universiteit theologie bedreven wordt. Tegelijk wordt de aanpak verantwoord. Dat is nodig bij elk theologisch concept. Dat is zeker nodig wanneer dat concept vernieuwd wordt. En dat is hier het geval. Ook al is ons blad geen theologisch vakblad, toch willen we aan dit boek aandacht geven. Als kerken en kerkleden hebben we er op een bepaalde manier allemaal mee te maken.

Minder gereformeerd?

Het boek *Gereformeerde theologie vandaag* mag zich in een grote belangstelling verheugen. Diverse keren werd erover in het *ND* en *RD* geschreven. Een studiedag in Kampen op 5 november 2004 trok behoorlijk wat publiek. In *Theologia Reformata* van december 2004 gaf prof. H.G.L. Peels aan het verschijnen van dit boek aandacht. Kortom, de auteurs mogen niet klagen.

Kroniek **H.J.C.C.J. Wilschut**

Dat wil niet zeggen dat alle reacties ook even positief waren. In het *RD* van 2 december 2004 gaf dr. M.J. Arntzen een kritische bespreking. Bij een deel van zijn kritiek kan ik mij aansluiten. Jammer dat deze kritiek staat onder de noemer 'Kampen minder gereformeerd'

(de titel van het artikel). Arntzen verneemt in *Gereformeerde theologie vandaag* signalen dat de opleiding te veel van Gods Woord loslaat: 'We krijgen uit dit boek de sterke indruk dat het Woord van God bij de theologiebeoefening nog wel een heel belangrijke plaats inneemt, maar niet meer de enige absolute norm is. Dit is mijns inziens in strijd met de duidelijkheid van het Woord.'

Ik betreur deze zinnen. Er zijn genoeg punten van kritiek aan te voeren. Maar daaruit concluderen: nu is Kampen minder gereformeerd geworden, is een stap te ver. Want uit het boek blijkt telkens weer, dat men bewust op een gereformeerde manier theologie wil bedrijven, met de Schrift en de gereformeerde belijdenis als beslissende norm. En dan gaat het per se niet om lippendienst. Of die intentie altijd bereikt is, is een ander verhaal. Daarover valt ook te praten. Maar dat wettigt nog niet de kwalificatie 'minder gereformeerd'. Eer is teer. Ook binnen de kerk van Christus.

Theologie als wetenschap

Bij het bespreken van een boek is het gevaar van eenzijdigheid niet denkbeeldig. Zo vind ik de bespreking van dr. J. Hoek (in *ND* van 22 oktober 2004) wel erg juichend. Terwijl dr. M.J. Arntzen een erg donkere bril heeft opgezet. Wat dat betreft vind ik de bespreking van dr. G. van den Brink in het *RD* van 8 december 2004 mooi evenwichtig. Naast kritiekpunten wijst hij ook positieve elementen aan.

En positieve elementen zijn er wel degelijk. *Gereformeerde theologie vandaag* is de opvolger van *Oriëntatie in de theologie* uit 1987. Principieel is er continuïteit. 'Waar het gaat om het principiële door Gods Woord bepaalde karakter van de gereformeerde theologie en ook wat betreft tal van concrete inzichten rond de vakgebieden, volgen wij dezelfde lijn als zij' (p. 7). Hoezo 'minder gereformeerd'? Maar terecht wordt gezocht naar een weg om verder te komen in de eigen situatie. Wanneer gereformeerde theologie genoegen gaat nemen met eens gegeven antwoorden, kan zij zichzelf als wetenschap wel vergeten. Je speelt ook niet meer adequaat in op de vragen van vandaag.

Ik vind het dan ook winst, dat in *Gereformeerde theologie vandaag* een aanzienlijk bredere verantwoording gegeven wordt van wat gereformeerde theologie beoogt en behandelt, dan in *Oriëntatie in de theologie* uit 1987 het geval was. Sterker nog, van mij had het onderdeel 'Theologie als wetenschap' nog wel breder mogen zijn.

Misschien vraag ik wat dat betreft te veel. In ieder geval hoop ik dat de bezinning op dit onderdeel in Kampen doorgaat. In dat verband wil ik graag wijzen op het boek van dr. G. van den Brink, *Een publieke zaak. Theologie tussen geloof en wetenschap.*[1] Van den Brink biedt een boeiend verhaal over de ontwikkelingen in de wetenschapsfilosofie. Heel deskundig. En tegelijk heel leesbaar. Hij geeft aan hoe juist binnen de

huidige wetenschapsfilosofie theologie wetenschap mag heten. Ik zeg niet dat er bij het betoog van Van den Brink geen kritische vragen te stellen zijn. Dat A. Kuyper (en de zogenaamd neocalvinistische theologie in zijn spoor) een aan alles voorafgaande kenniszekering zocht via een speculatieve fundering van het schriftgezag (p. 269-270), zeg ik hem niet zomaar na. Zoals er over de voorkeur van Van den Brink ten aanzien van de *duplex ordo* (waarbij de theologie werd ingekaderd in de algemene universiteit, met daarnaast kerkelijke hogleraren) ook nog wel het nodige valt op te merken. Dat neemt de waarde van dit boek van Van den Brink niet weg. Ik heb ervan genoten!

Terug naar het inleidend hoofdstuk over de theologie als zodanig. Het werd geschreven door drs. A.L.Th. de Bruijne. Het zet sterk aan het denken. Het roept ook allerlei vragen op. Ik beperk mij in dit kader tot twee kritische vragen:

Het object, waarmee theologie zich bezig houdt, wordt nu als volgt omschreven (p. 17):
'Theologie houdt zich bezig met
a. God in de werkelijkheid van zijn openbaring,
b. Het leven van de christelijke gemeente in de wereld,
c. De schepping
in hun onderlinge betrekking.'

Mijn vraag: is deze omschrijving niet veel te breed? Vanouds werd theologie kort omschreven als 'spreken over God'. Zo u wilt: spreken over de openbaring van God. Het ontgaat mij waarom de andere elementen (de gemeente, de schepping) een plaats moeten krijgen in de objectbepaling. Oftewel, waarom ze daarin een *zelfstandige* plaats moeten krijgen. Ik zou zeggen, houd het object maar zuiver theologisch.

Een tweede kritische vraag heb ik over het loslaten van de tot dusver gehanteerde indeling in vier vakgroepen (Bijbel, leer, kerk, ambt). De argumentatie om deze vierdeling los te laten, overtuigt mij niet echt. Zeker, er dienen zich nieuwe vakken aan. Maar juist deze vierdeling dwingt om over het *theologische* karakter van deze nieuwe vakken na te denken. Nu wordt gekozen voor zes zwaartepunten binnen het netwerk van de theologie (p. 20). Maar wordt zo de theologie niet wat oeverloos?

Technische vragen, ik besef het. Ik hoop er in een ander kader nog eens op terug te komen. Toch kunnen we er ook in *Nader Bekeken* niet omheen. Er zijn genoeg lezers - echt niet alleen onder de predikanten - met belangstelling voor dit soort theologische vraagstukken!

What's in a name?

Verwacht u hier geen uitgebreide bespreking van *Gereformeerde theologie vandaag*. Er is veel moois aan te wijzen. Er is ook veel wat vragen oproept. Wat de kritiek betreft zal ik mij beperken. Daarbij neem ik de naamgeving van twee vakgebieden als uitgangspunt.

Ik blijf het jammer vinden, dat wat voorheen werd aangeduid als de dogmatologische vakken (oftewel 'de dogmatiek'), nu 'systematische theologie' is

gaan heten. B. Kamphuis betoogt dat deze term iets zegt over de aard van het vak zelf: 'Typerend voor de systematische theologie is dat daarin geprobeerd wordt vele gegevens van verschillende herkomst met elkaar in verband te brengen, dus te systematiseren: exegetische resultaten, bijbels-theologische lijnen, gegevens uit kerk- en dogmageschiedenis en uit de symboliek, filosofische kwesties, onderzoek naar eigen tijd en cultuur: het komt allemaal samen bij de poging om de inhoud van het geloof in eigen context te verwoorden en te verantwoorden' (p. 62). Alles goed en wel. Maar waaruit blijkt uit de naam 'systematische vakken' dat dit systematiseren specifiek de geloofsleer betreft? Ik blijf het een (te) formele aanduiding vinden. Bij alle kritiek die ook op de term 'dogmatologie' of 'dogmatiek' mogelijk is, in ieder geval kreeg het vak een inhoudelijke, zo u wilt normatieve aanduiding. Opvallend trouwens, dat in een vergelijkbaar boek (*Wat is theologie? Oriëntatie op een discipline,* Zoetermeer 2001) de Utrechtse collega van B. Kamphuis, prof. dr. J. Muis, zijn vakgebied onder de noemer 'dogmatiek' brengt. Overigens moet er aan deze naamswijziging niet te veel worden opgehangen. Het vakkenpakket als zodanig en de aanpak worden er niet anders van.

Wat vroeger de 'ambtelijke vakken' werd genoemd, heet tegenwoordig in Kampen 'praktische theologie'. Hier gaat het om meer dan alleen een wijziging in de naam. Ook materieel is hier iets veranderd. Zowel drs. A.L.Th. de Bruijne als prof. dr. C.J. de Ruijter verantwoorden deze naamsverandering. De beperking van het vakgebied in kwestie tot het ambt is niet nodig en zelfs nadelig. Door hier de aandacht te verbreden naar het geheel van het functioneren van de gemeente, heeft dit vakgebied het karakter gekregen van een theologische handelingswetenschap. De praktisch-theologische visie is een manier van kijken die een theologische invalshoek combineert met een menswetenschappelijke.

U zult begrijpen, in het boek is de onderbouwing voor de naamswijziging van 'ambtelijke vakken' (diaconiologie) in 'praktische theologie' aanzienlijk breder. Wil ik daaraan recht doen, dan heb ik daarvoor meer ruimte nodig dan deze Kroniek mij biedt. Daarom beperk ik mij ook in mijn commentaar. Voor mijzelf heb ik de bijdragen van De Bruijne en De Ruijter gelegd naast die van C. Trimp in *Oriëntatie in de theologie* uit 1987. Ik ontkom er niet aan om zoiets als een trendbreuk te constateren, al wil ik per se niet prof. Trimp en zijn opvolger prof. De Ruijter tegen elkaar uitspelen. Maar ieder kan constateren dat Trimp de gedachte aan een 'kerkelijke handelingswetenschap' afwees. Voor hem lag het brandpunt van zijn vakkenpakket bij het ambt. Dat gaf hem de mogelijkheid om het theologisch karakter van deze vakken vanuit de Schrift sterk te bewaken. Bij Trimp blijven de menswetenschappen e.d. echt hulpwetenschappen. Hier zie ik bij De Ruijter een verschuiving optreden. Al blijft bij hem als gereformeerd theoloog de Schrift primaire betekenis houden, in de praktijk krijgen de menswetenschappen e.d. een grotere en zelfstandiger inbreng. Niet alleen is uit de naam het normatieve element verdwenen. Ook de structurering zelf is anders geworden, waarbij naast de Schrift de menselijke handelingspraktijk en de kennis van de wetenschappen die zich richten op de empirische werkelijkheid, een rol van eigen gewicht krijgen. Hier heb ik zo mijn vragen. Komt het voluit theologisch karakter van deze vakken zo niet onder druk te staan? Krijgen deze vakken niet te zeer een gemengd karakter in het kader van een wetenschappelijke theologie?

Het trof mij op de studiedag dat de praktisch theoloog van Utrecht, prof. dr. F.G. Immink (ook zelf gebruikt hij de naam 'praktische theologie', zie *Wat is theologie?*, p. 123v), waarderende woorden wist te spreken voor de benaming 'ambtelijke vakken'. 'Geeft het woord ambt niet aan dat er sprake is van een volmacht van Christus? Zou het niet zo zijn dat we gezonden worden vanuit de bediening des Geestes? In de democratiseringsgolf die over ons gekomen is, is er iets van deze dimensie verloren gegaan. Het ambt heeft iets ordelijks, iets institutioneels. Tegenwoordig doen we het liever met gaven, met spontane opwellingen en onmiddellijke ingevingen. Het is de vraag of we wel mee moeten gaan in die anti-institutionele beweging' (zie *ND* van 6 november 2004).

Van dat laatste - meegaan in een anti-institutionele beweging - is m.i. bij De Ruijter (of bij De Bruijne) geen sprake. Evenmin twijfel ik aan de bedoeling om gereformeerde theologie te bedrijven. Wel vraag ik mij af of het moderne concept 'praktische theologie' inpasbaar is in gereformeerde theologie. Laten deze twee zich echt met elkaar verbinden, zonder aan de aard van gereformeerde theologie te kort te doen? Die vraag is principieel gekleurd. Maar is inhoudelijk-wetenschappelijk van aard. Juist als er onderling vertrouwen is, kun je elkaar kritische vragen stellen. Om - onder beding van Gods zegen - samen verder te komen.

Afgesloten op 25 januari 2005.

Noot:

[1.] Het boek verscheen in 2004 bij uitgeverij Boekencentrum te Zoetermeer (ISBN 90 239 1332 9). Het wordt in *Gereformeerde theologie vandaag* vermeld in de literatuurlijst op p. 28. Van *Een publieke zaak* werd een recensie-exemplaar ontvangen. Voor een brede bespreking is het boek voor ons blad te vaktechnisch. Daarom geef ik er in dit verband aandacht aan. Zeker de predikanten in onze lezerskring kan ik het ter bestudering zeer aanbevelen. De prijs is € 25,-. Voor een eerste oriëntatie kan de bespreking dienst doen, die K. van der Zwaag van dit boek gaf in het *RD* van 18 november 2004: 'Theologie moet uit schuilhoeken.' Het boek van Van den Brink werpt ook - onbedoeld - een verrassend licht op de discussie die begon met het artikel van G. Harinck: 'Theologie tussen de schuifdeuren' (*ND* van 24 december 2004). De theologie heeft haar eigen relevantie!

www.woordenwereld.nl

En toch

Hij was voorganger van een christelijke kerk ergens in het Aziatisch rampgebied. Overleefde hij op Sri Lanka? Ontkwam hij in Thailand aan de ramp? Werd hij geïnterviewd in India? Ik weet het niet meer. Waar hij leeft, is ook het belangrijkste niet. Wat hij zei, dat is blijven hangen. Midden in alle verschrikkingen merkte hij op dat het heel moeilijk was om nu te spreken over de liefde van God. Daar sta je dan met je geloof. Wat moet je bij al die lijken en al dat puin met het evangelie van God? Het geloof in God is door zo'n ramp zomaar een aangevochten geloof. En de camera bracht zijn woorden de wereld over als een mondiale aanvechting van het geloof. Eén van de vele aanvechtingen waar het geloof onder te lijden heeft. Naar aanleiding daarvan wil ik iets schrijven over de aanvechtingen van het geloof. En over de overwinning ervan. Die wordt behaald door het 'en toch' waarmee het geloof zich beroept op God.

Niet alleen die voorganger in Azië had moeite met de liefde van God. Korte tijd na de Aziatische ramp voerde Andries Knevel een televisiegesprek met (o.a.) Willibrord Frequin. Deze had ergens in de wereld een kind zien lijden terwijl de vliegen kropen rond ogen, neus en mond. Hij kon er niet over uit dat dit iets te maken had met God. Dat horen we zo vaak. Bij de holocaust in West-Europa en de genocide in Afrika. Maar heel dichtbij, door het sterven van een geliefde, het verongelukken van een kind, of het lijden op lijden dat een mens soms te verduren krijgt. Het weerhoudt ongelovigen om in God te geloven. Gods kind zou er het geloof bij verliezen. En er zijn zoveel verschillende aanvechtingen die het moeilijk maken om te (blijven) geloven.

Vijanden

In het gewone spraakgebruik bedoelen we met aanvechtingen meestal iets anders dan in de taal van de kerk. Een aanvechting kan een sterke neiging zijn, een verleiding om iets te doen. Maar in de kerk denken we aan de aanvallen die op het geloof gericht zijn om dat aan het wankelen te brengen. Deze aanvallen horen in zekere zin bij het geloof. Van Dales woordenboek licht de betekenis van het woord *aanvechting* toe met: 'waar geloof is, daar is aanvechting.' Daarin ligt een waarheid. Niet dat het eigen is aan het geloof om te wankelen. Twijfel en onzekerheid behoren niet tot het geloof. Dat is immers een stellig weten en een vast vertrouwen (HC vr./antw. 21). Maar dit echte geloof heeft vijanden die proberen om het onderuit te halen. Waar geloof is, zullen zij zich roeren om het te bestrijden. Alle gelovigen zullen dan ook met aanvechtingen hebben te kampen, zij het dat niet iedereen op dezelfde manier en met gelijke intensiteit daar last van heeft.

De vijanden van het geloof zijn niet onbekend. Gods Woord wijst ze aan. We noemen ze ook in onze belijdenis. In zondag 52 van de Catechismus noemen we drie vijanden die tegen ons strijden: de duivel, de wereld en ons eigen vlees.

Voor de duivel worden we in Gods Woord vaak gewaarschuwd. Hij is de grote vijand van de Here God en van zijn volk. Petrus noemt hem een brullende leeuw, die op zoek is naar prooi om te verslinden (1 Petr. 5:8). Hij staat daarin niet alleen. Paulus spreekt in Efeziërs 6 over de overheden, de machten, de wereldbeheersers van deze duisternis en de boze geesten in de hemelse gewesten. De duivel mobiliseert tal van bovenaardse machten tegen de kerk en haar geloof. En Johannes zag hem als de grote draak, een bloeddorstig monster, dat eerst Christus wilde verslinden en daarna zich wierp op de kerk en de gelovigen (Op. 12). Als draak is hij een verslindend monster dat de bedoeling heeft om te doden. Hij is de oude slang uit het begin van de wereld. Zijn naam 'duivel' zegt dat hij met leugens verwarring sticht, zoals hij al tegenover Eva Gods woorden verdraaide. Christus noemt hem niet voor niets de leugenaar en de moordenaar (Joh. 8). Dat is zijn aard. Hij liegt ook als hij ogenschijnlijk waarheid spreekt.

Ook voor de wereld, onze tweede vijand, worden we gewaarschuwd. Tijdens de laatste maaltijd voor zijn kruisiging sprak de Here met zijn leerlingen over de haat van de wereld. Zij horen bij Hem. Hij heeft hen uitgekozen. Zij staan niet boven hun meester. Zoals de wereld Hem vervolgd heeft, zullen zij ook vervolgd worden (Joh. 15:18v). Dan is te denken aan de afkeer van het geloof, vervolging en zelfs moord en de pressie in allerlei vorm om het geloof los te laten. Te denken is ook aan de verleiding door de leefstijl van de wereld. Bestrijding van wat God in zijn Woord zegt. Paulus schrijft aan Timoteüs over

Thema **J.W. van der Jagt**

de vervolgingen en het lijden dat hijzelf heeft doorstaan. Hij voegt daaraan toe: 'Trouwens, allen die in Christus Jezus godvruchtig willen leven, zullen vervolgd worden' (2 Tim. 3:12). Dat is een aankondiging zonder meer. Vijandschap van de wereld hangt kennelijk niet van toevallige omstandigheden af, maar is iets wat onvermijdelijk en altijd gebeurt wanneer het geloof zich manifesteert.

Onze derde vijand is ons eigen vlees. De begeerte van ons vlees voert strijd tegen de Heilige Geest en de begeerte van de Geest gaat tegen ons vlees in (Gal. 5:16-17). Er is een voortdurende strijd tussen deze twee. Ons vlees voert een voortdurend verzet. Daardoor doen we de afschuwelijke werken van het vlees (vs 19v) in plaats dat de prachtige vruchten van de Geest zijn te zien. Dan gaat het om de zonden van ons gevoel, van onze begeerten, van onze gedachten en natuurlijk van onze daden.

We hebben drie vijanden. Doodsvijanden worden ze genoemd. Ze zijn niet te onderschatten. Zonder ophouden vallen zij ons aan (zd. 52). Ze doen dat met veel kracht en heel geraffineerd. Van de reformator Luther[1] is bekend dat hij veel in aanvechtingen heeft moeten worstelen. Hij wees eens op de eeuwenlange ervaring die de duivel in het aanvallen van Gods kinderen heeft. Tegen al die ervaring kunnen wij niet op. En geldt dat ook niet van de wereld? Hoeveel kracht kan zij niet tegen de kerk mobiliseren! De kracht van het denken. De kracht van het aantal. Het raffinement van de aansprekende argumentatie. De macht van de gangbare mening en de publieke opinie. De zuigkracht van wat 'de mensen' normaal vinden. Ook onze derde vijand is niet te onderschatten. Misschien dat we dat nog wel het meest doen, doordat we onze vijanden eerder buiten onszelf zoeken dan in onszelf. Wie ziet nu graag zichzelf als zijn eigen vijand? Maar het is een gevaarlijke blindheid als we langs onszelf heenkijken. Het laatste hoofdstuk van de Dordtse Leerregels bepaalt ons juist bij deze derde vijand. De Here verlost de gelovigen in dit leven niet van het vlees en het lichaam van de zonde. Daardoor zondigen ze steeds weer. En dan vervolgt artikel 3: 'Doordat deze zonden nog in hen overgebleven zijn en bovendien de wereld en de satan hen steeds aanvechten, zouden de bekeerden in de genade niet staande kunnen blijven, als zij aan zichzelf werden overgelaten.' De Leerregels noemen hier dezelfde drie vijanden als zondag 52, maar keren opvallend genoeg de volgorde om. Staat in zondag 52 de duivel voorop, hier is ons vlees vijand nummer één. De aanvallen op het geloof en op het leven met God komen niet alleen van buitenaf. Ze komen ook, en vaak ook in de eerste plaats van binnenuit. Onze eigen aard verzet zich met hand en tand tegen het geloof!

Wat zullen wij tegen deze drie vijanden beginnen?

Overwinning

Toch zijn deze vijanden niet onoverwinnelijk. Dat blijkt uit de bemoedigende eerste brief van Johannes. Hij zegt over de jonge mannen van de gemeente: 'Gij hebt de boze overwonnen, want gij zijt sterk en het woord van God blijft in u' (1 Joh. 2:13-14). Vervolgens spoort hij hen aan om de zondige wereld niet lief te hebben. In één zin een waarschuwing tegen de wereld en het eigen hart. De overwinning over de vijanden van het geloof is kennelijk verbonden met het Woord van God dat in ons woont.

In dezelfde brief lezen we over de overwinning die behaald wordt door hen die uit God geboren zijn. 'Al wat uit God geboren is, overwint de wereld; en dit is de overwinning die de wereld overwonnen heeft: ons geloof' (1 Joh. 5:4). Onze vijanden kunnen overwonnen worden doordat het geloof vasthoudt aan het Woord van God. Dat heeft onze Heiland zelf ook laten zien. Hij pareerde elke aanval van de duivel met het Woord van God (Mat. 4 en Luc. 4). Het is dan ook niet voor niets dat Paulus in zijn omschrijving van de wapenrusting van God spreekt over de waarheid als gordel, het evangelie als schoeisel, het schild van het geloof en het Woord van God als het zwaard van de Geest. Het Woord van God en het geloof zijn onze voornaamste wapens. En deze wapens moeten gehanteerd worden onder voortdurend gebed (Ef. 6). Tegenover de onophoudelijke aanvallen van de duivel zet Paulus het onophoudelijke gebed tot God. De Here leerde ons, om geen nederlaag te lijden, te bidden om de kracht van de Heilige Geest (vr./antw. 127). Ook de Dordtse Leerregels wijzen op de Geest der gebeden (DL V,3). Wanneer wij niet waken en bidden, is het niet alleen mógelijk dat wij 'door het vlees, de wereld en de satan meegesleept worden', maar gebeurt dat ook echt (V,4)! Om te overwinnen zijn wij zelf te zwak. We moeten onze vijanden niet onderschatten. Toch zijn zij niet onoverwinnelijk. Maar ze worden alleen overwonnen door het geloof waardoor we ons houvast zoeken in het Woord van God en bidden om de kracht van zijn Geest. Elke aanval moet ons terugdrijven naar onze God.

De zwaarste aanval

Onze vijanden smeden hun wapens bij voorkeur uit de woorden of de daden van de Here God. Zo verdraaide de duivel het proefgebod dat God gegeven had. Hij bestookte de Here Jezus met citaten uit Gods Woord. Hij wees God op de zonden van hogepriester Jozua (Zach. 3). Die aanklacht was natuurlijk gebaseerd op de wet van God. Bij het kruis snijden de vijanden van de Here de pijlen van hun spot uit de woorden van Psalm 22, waarmee Christus klaagde tot God: 'Hij roept Elia!' Petrus zegt dat de mensen de spot zullen drijven met de belofte van Christus' komst (1 Petr. 3). En ons eigen hart maakt het ons moeilijk wanneer de hulp die God belooft, uitblijft of als God een ramp gebeuren laat. Gods woorden en daden worden tegen het geloof in stelling gebracht. Ze wekken twijfel aan de betrouwbaarheid van Gods Woord. En wanneer God niet meer betrouwbaar is, verliezen we alle houvast.

Lezen we de psalmen, dan kunnen de aanvallen zelfs nog zwaarder zijn. De dichters klagen niet alleen over hun vijanden of over eigen zonden, maar ze voelen zich keer op keer geslagen door God zelf. In veel psalmen zingt Gods kind over de redding die God geeft. Hij bidt om hulp tegen zijn vijanden of om troost in zijn verdriet. Hij is in nood, ondervindt vijandschap of andere moeiten die hem het leven zwaar maken. Maar hij vertrouwt op de Here en op zijn beloften. Het gebed ligt op één lijn: vanuit de nood doet hij een beroep op God. Het zijn om zo te zeggen 'éénvoudige' psalmen. Er zijn ook andere gebeden. Daarin lijdt Gods kind onder de hand van zijn vijanden, of door zijn eigen zonden of andere oorzaken van zijn ellende. Maar daarin is een tweede lijn. Want in wat hij ondervindt, voelt hij de hand van God. God geeft voor hem niet thuis of keert Zich zelfs tegen hem. 'Waarom staat Gij van verre, verbergt Gij u in tijd van nood?' (Ps. 10:1). Hij klaagt dat de Here hem vergeet (Ps.

13). Hij lijdt onder zijn vijanden en klaagt dat God Zich ver houdt van zijn verlossing (Ps. 22:2). In Psalm 32 horen we het schuldige en bevrijde geweten. Maar ook dat Gods hand de dichter neerdrukt (vs 4). Het zijn in Psalm 38 de pijlen en de hand van God die op hem neerkomen (vs 3). Het is de plaag van God en diens bestrijding waaronder in Psalm 39 wordt gezucht. In Psalm 42 en 43 klaagt de dichter dat men hem aanvalt met de vraag 'waar is uw God?' (Ps. 42:4,11), maar ook dat God hem vergeet (vs 10) en verstoot (Ps. 43:2). De Here heeft zijn volk 'in het net gebracht' en 'deed mensen over ons hoofd rijden' (Ps. 66:10-12). In Psalm 69 belijdt de dichter dat hij om zijn eigen zonden en schuld bespot wordt, maar hij zegt ook: 'Wie Gij geslagen hebt, vervolgen zij, zij doen verhalen over de smart der door U gewonden' (vs 27). En is het geen diepe klacht wanneer Psalm 88 zegt: 'Gij hebt mij in de diepste kuil gelegd, in duistere plaatsen, in diepten. Uw grimmigheid rust zwaar op mij, door al uw baren drukt Gij mij neder'(vs 7,8)? Om niet meer te noemen: Mozes klaagt in zijn gebed dat het volk onder de toorn van God vergaat en onder zijn grimmigheid wordt verdelgd (Ps. 90:7).

In deze psalmen staan de aanvechtingen en de overwinning niet gemakkelijk in één lijn van nood, gebed en verlossing. Er is niet alleen de lijn van vijandschap die overwonnen wordt door het geloof. Deze psalmen laten een 'tweevoudigheid' zien. De vijanden staan niet op zichzelf. Zij opereren niet los van God. In hun vijandschap laat de hand van God zich voelen.

Dat laat de Schrift ook op andere plaatsen zien. De leugengeest die Achabs profeten liet spreken, kon dat door de opdracht van God (1 Kon. 22). Satan vernielde Jobs leven nadat God hem permissie gaf (Job 1). De Here noemt Assur de roede van zijn toorn. De boosheid van Assur is de stok van God (Jes. 10:5). De Here Jezus onderging de justitiële misdaad van Pilatus, maar diens macht was van boven gegeven (Joh. 19:11).

We hebben niet alleen met aanvallen van vijanden te doen. In hun aanvallen laat God zijn hand voelen. Hun haat is om zo te zeggen de handschoen van God. Hij stelt ons bloot aan onze vijanden, zoals Hij Christus liet lijden in de handen van wie Hem kruisigden.

Ook Luther was ervan overtuigd dat alle aanvallen die hij moest verduren, niet los van God stonden. De duivel met al zijn vijandschap en macht kan uiteindelijk alleen maar hand- en spandiensten verlenen. Hij doet alsof hij machtig is. De aanvechting is zo zwaar, omdat dit moeilijk is te doorzien. God kan geheel schuilgaan achter het masker van de duivel, zodat je zijn liefde en genade niet meer opmerkt.

Job en zijn vrienden, brons, Ben Hammond

Het is het meest vreeswekkende als in de aanvechting God zelf Zich tegen ons keert. Tegen de aanvallen van de vijanden van God vinden we hulp en kracht bij God, door het gebed en door het Woord van God. Maar waar vinden we hulp tegen de hand van God? Is dat niet de allerergste verschrikking waardoor (met de oude berijming van Ps. 116) 'de angst der hel ons alle troost doet missen'?

Beroep op God tegen God

De Schrift laat ons zien hoe de kinderen van God deze aanvechting overwinnen. Ik denk dan aan de geschiedenis van Job. De satan verwoestte zijn leven. Zijn vrouw viel hem af. Zijn vrienden vielen hem aan. En Job klaagt dat het Gods hand is die hem treft (Job 16). God heeft hem zijn kracht ontnomen en zijn gezin uiteengeslagen (vs 7). Gods toorn verscheurt en bestookt hem (vs 9). God levert hem over aan de snoodaards en geeft hem prijs aan zijn tegenstanders. Job wijst steeds de Here aan als Degene die hem slaat. Je zou denken: wat heeft Job nog bij de Here te zoeken als Die hem zo vreselijk slaat? Maar zegt hij: 'Maar ook nu, zie mijn getuige is in de hemel, mijn pleitbezorger in den hoge. Ook al bespotten mij mijn vrienden, nochtans richt mijn oog zich schreiend op God. Opdat Hij een mens recht doet tegenover God en recht doet tussen de mens en zijn naaste' (vs 19-21). Niet alleen tegenover de aanvallen van zijn vrienden beroept Job zich op de Here. Ook tegenover God beroept hij zich op God! Hoe belangrijk zijn daarbij zijn beginwoorden: '*maar ook nu…*', wat doorklinkt in het volgende '*nochtans…*'. Dat zijn woorden die aangeven dat Job iets zegt wat je niet zou verwachten. Het is toch niet te rijmen wat Job doet? Hij roept als getuige Degene die hem onrechtvaardig behandelt. Hij vlucht naar de hand die hem slaat! 'Nochtans' - de wat verouderde vorm van 'en toch' - markeert een *breuk* in de gedachtegang. De klacht van Job krijgt een ongedachte en verrassende wending!

Hoe zwaar moest ook de dichter van Psalm 22 lijden onder de haat van zijn vijanden. Hij krijgt geen hulp van God en klaagt dat Hij hem in de steek laat.

'Waarom, waarom hebt Gij mij verlaten?' Hij roept. God antwoord niet. 'Nochtans zijt Gij de Heilige, die troont op de lofzangen van Israël.' De klacht over Gods verlating breekt onverwacht af door het beroep op God zoals Hij Zich liet kennen aan het voorgeslacht.

Zo spreekt ook de dichter van Psalm 27. Hij is bang dat God hem verlaat en hem afwijst in zijn toorn. Hij bidt dat God hem niet verwerpen zal. Hij wordt aangevochten door eenzaamheid: zelfs zijn vader en moeder, de meest nabije geliefden, hebben hem verlaten. 'Toch neemt de Here mij aan.' Er was niets wat daarop wees. Maar toch!

Ook wanneer Gods kinderen ondervinden dat de hand van God zich tegen hen keert, zoeken ze hun toevlucht bij God. Het geloof vlucht voor God naar God. Dat kan alleen door vertrouwen dat - aangevochten als het wordt - toch beseft dat de hand die slaat, wordt aangestuurd door een hart dat liefheeft. Dat God tuchtigt wie Hij liefheeft (Heb. 12). Dan denk ik weer aan Luther. Voor zijn besef kon God Zich achter het masker van de duivel verbergen. Dan komt het erop aan om achter dat masker zijn liefde te zien en daarop te vertrouwen. In zijn toorn denkt God aan zijn ontferming. Aan die boodschap mogen we ons in vertrouwen overgeven.

Dat God Zich tegen ons keert in de vijanden die ons aanvallen, laat zich niet gemakkelijk op formule brengen. Het gaat hoger dan ons verstand kan bevatten. Het is niet mogelijk om de pijn van dat lijden met een rationele verklaring glad te strijken. De intense klachten van de psalmen laten wel anders zien! Als God zelf ons in de diepste kuil legt (Ps. 88), dan geven onze gedachten, onze redenering geen houvast. Dan is er alleen de klacht die tegen de diepte in omhoog roept tot God. Ten diepste is ons houvast alleen de hand die ons slaat. Dat kunnen wij niet bevatten. Daarin ligt het onbegrijpelijke van God die redt wie door eigen schuld en zonde is verloren, en daarvoor zijn eigen Zoon liet lijden aan het kruis. Daar mogen we in onze felste aanvechtingen rijke troost uit putten (vr./antw. 44).

Er is dan ook een groot verschil tussen de bedoeling van de duivel en onze andere vijanden, en die van de Here God. Zij willen ons in het ongeluk storten. Met de vloed van hun aanvallen willen ze ons wegspoelen zodat we in ongeloof verdrinken. Maar God wil ons, wanneer zijn golven over ons heen slaan, naar Hemzelf toe drijven. In de aanvechting ondergaan we de test van het geloof (Ps. 66; 1 Petr. 1). Onze vijanden willen bewijzen dat ons geloof geen waarde heeft. God laat erdoor uitkomen dat wij zwak zijn in onszelf, maar dat onze kracht door het geloof buiten onszelf gevonden wordt in God.

Belijdenis

Staat dit 'en toch van het geloof' niet in het hart van onze verhouding met God? Het heeft een centrale plaats in onze rechtvaardiging door het geloof. In zondag 23 belijden we dat ons geweten ons aanklaagt. We hebben het Woord van God gehoord. Zijn geboden hebben ons geweten gevormd. Waar dat zo is, klaagt ons geweten ons aan met de stem van God. De aanklacht is gegrond. Daar kunnen we het moeilijk mee hebben. Hoeveel kinderen van God vrezen niet voor de Here, omdat zij die aanklacht moeten toestemmen? Trek je daar je eigen gevolgtrekking uit, dan word je bang. Je zou als Adam en Eva wegvluchten voor God. En de duivel zal niet nalaten om ons op onze zonden te wijzen. Hij verleidt ons eerst door zijn leugens om Gods wet te overtreden. Hebben we dat gedaan, dan houdt hij ons met de waarheid van de aanklacht gevangen in angst voor God. Er is maar één conclusie mogelijk: voor ons zal er geen vergeving zijn, maar alleen het veroordelende vonnis van God. Het geloof trekt deze conclusie niet. Al is de aanklacht nog zo terecht, tóch schenkt God mij de gerechtigheid van Christus. De verrassende vrijspraak van God breekt eigen angstaanjagende gedachten af en onthult dat de duivel de wet van God misbruikt. Waar hij ons van de Here wil vervreemden, leert de Here ons om tegen alles in te vertrouwen op het evangelische 'en toch' van zijn genade.

Zo mogen we al spreken bij het begin van het mensenleven. Wanneer wij onze kinderen ten doop houden, belijden we dat zij 'hoewel zij in zonde ontvangen en geboren zijn en daarom aan allerlei ellende, ja zelfs aan het eeuwig oordeel onderworpen, tóch in Christus geheiligd zijn'. Tegenover alle ellende die verdiend is en verwacht moest worden, mogen we met het 'en toch van het geloof' op de verrassende verlossing van Christus vertrouwen.

Op dezelfde wijze spreken we over de voorzienigheid van God. Wij geloven dat God alle dingen regeert. Niets gebeurt zonder zijn beschikking. Een mens zou concluderen: dus is God de schuld van de zonde en van alle ellende die er als gevolg van de zonde is. Met die conclusie val je in de troosteloze afgrond van een kwade God. Want als God de schuld van alle ellende is, wie zal ons dan nog troosten? Het geloof trekt die conclusie niet. Ze wordt afgesneden met de belijdenis: 'toch is God niet de bewerker van de zonde die gedaan wordt, en evenmin draagt Hij er de schuld van' (NGB art. 13). We laten ons niet misleiden door de conclusies van ons eigen inzicht, maar we luisteren naar het onderwijs dat Christus geeft in zijn Woord. Dat geeft ons troost. Dan zien we dat ons geen toeval treft, maar dat alles ons toekomt door de beschikking van Gods vaderhand.

Evangelie

Dit brengt ons ook terug bij de aanvechting van het geloof, die vanuit Azië over de hele wereld ging. Het kan moeilijk zijn om te spreken over de liefde van God. Wie zal die moeite ontkennen? Want inderdaad: de liefde van God kan schuilgaan achter zijn slaande hand. En de duivel zal daar munt uit slaan. Ongelovigen zien zich bevestigd in hun ongeloof. Gods kind kan zich er verslagen en zwak onder voelen. In alle zwakheid mogen we wijzen op God. Hij laat in deze wereld niet alleen zijn toorn voelen, maar heeft ook een evangelie gegeven om je niet voor te schamen. Een kracht van God voor ieder die tegen alles in - en toch! - gelooft.

Noot:

[1.] Voor wat betreft de aanvechtingen bij Luther heb ik gebruikgemaakt van de lezenswaardige bijdrage van A. de Reuver, 'Een dienaar niet meer dan zijn Meester. Luther over de aanvechtingen', in: J. van Oort e.a. (red.), *Verbi Divini Minister*, Amsterdam 1983, p. 203-231.

De Bijbel of een biertje

Voor een zieke zocht ik een kaartje. Ik ging naar een evangelische boekhandel. Want daar vind je minstens zoveel kaarten als boeken. Kaarten met woorden. Goede woorden. Bijbelse bemoedigingen voor elke leefsituatie.
Uiteindelijk kocht ik een kaart zonder woorden. Ik dorst het toch niet aan. Een bijbelwoord versturen is nog iets anders dan een woord van de Bijbel brengen. Als ik zelf met het Woord kom, dan kan ik het immers ook uitleggen.

Een verdrietige moeder vroeg ik naar haar welbevinden. Ze vertelde van haar voortdurende verdriet. Een halfjaar terug overleed haar enig kind, een lief meisje. Aanvankelijk wist ze zich gedragen door een lieve familie en fijne vrienden. Maar die aandacht nam af. En soms voelde ze wat onbegrip en zelfs enige irritatie. Ze was jarig geweest en had veel kaarten gekregen. Kaarten met goede woorden. En in sommige woorden proefde ze wat ze al meende te voelen. Woorden die bedoeld waren als troost, maar - soms heel subtiel - een einde aan de troost leken te maken. Ze vertelde van een kaart met een tekst die haar wees op het zalig hemelleven. Daarvan genoot nu toch zozeer haar dochtertje. Het kwam bij mij over, zei ze, als een belerende vraag: hoe kun je daarom nog verdrietig zijn?

Het herinnerde me aan een kaartje dat ik eens van een nog jonge weduwe onder ogen kreeg. Ze was toch zo verdrietig na het overlijden van haar man. En ze leek zich in haar verdriet op te sluiten. Maandenlang had ze thuis in een hoekje van de bank gezeten, met haar tranen en haar vragen. God waarom? Een tante stuurde haar een kaartje. Een mooie fleurige bloem op de voorkant. En achterop een verwijzing naar Jesaja 54:5. Want uw man is uw Maker! Tante wilde haar verdrietige nichtje ermee zeggen: nu God je man heeft weggenomen, wil de Here jouw 'vader en man' zijn. Daarop dook deze weduwe nog dieper weg in het hoekje van haar bank.

Graag troosten wij, en hoe goed is het om dat te doen met woorden uit de Bijbel. Woorden van de enige troost in leven en sterven. En het is waar: God heeft voor elke situatie een woord. Zelfs in die omstandigheid waarin we er beter eerst het zwijgen toe kunnen doen. En hoe goed is het dan om dat Gód te laten zeggen. Ik zei het eens tegen iemand die me al van verre met m'n Bijbeltje zag aankomen. Het was bij een bezoek aan een psychiatrisch ziekenhuis. Ik mocht wel binnenkomen, maar dan moest ik de Bijbel buiten laten. En zo zaten we een tijdje stil bij elkaar, als eens die vrienden bij Job.

Mijn werk is het Woord. Maar het bijbelgebruik spreekt niet vanzelf. Ik vroeg het aan een broeder, net ontwaakt uit een dagenlange diepe slaap. Hij lag op de IC. Hij kon niet praten, hij werd beademd. Zijn toestand was kritiek geweest. Daarom had ik hem elke dag even bezocht. Samen met zijn vrouw deed ik dan een gebed om herstel. En nu had hij weer zijn ogen opgeslagen. Hij maakte duidelijk dat hij iets wilde. Zijn vrouw vroeg hem: zal de dominee met je bidden? Hij schudde zijn hoofd. Ik: zal ik voor je een stukje uit de Bijbel lezen? Nee, gaf hij duidelijk aan. Z'n vrouw gaf hem een briefje. Schrijf het maar op, zei ze. De man schreef: pilsje. Hij wilde een biertje. Och, zei hij me later, ik had toch zo'n dorst.

De discipelen werden eens door de Here Jezus op pad gestuurd met een mooie preek. Ze moesten op ziekenbezoek en naar wie het verdriet van de dood kent. En zeg ze, zei Jezus, dat het koninkrijk der hemelen nabij is gekomen! Het staat in Matteüs 10. Ze krijgen daar een indrukwekkende pastorale instructie. En dat eindigt dan met de nuchtere aanbeveling om ook wat water mee te nemen. Een beker koud water.

En ook dat maak je dan op je ziekenbezoek mee. Kan ik nog iets voor u doen?, vraag ik een bedlegerige broeder. Wilt u mij wat water geven? Ik zocht naar een glas. Hij wees op een 'tuitbekertje'. En of ik hem bij het drinken wilde helpen. Ik bleek wat onhandig. Het water liep langs de mond, in de nek, op het kussen. Dat moet u toch eerst even oefenen, dominee, zei de man.

G. Zomer

Colofon

Omgaan met andere (jonge) kerken

Aansluiting

Kerken in het buitenland zijn vaak anders. Hoe ga je daarmee om: kunnen ze als gereformeerde kerken wel anders zijn, en in hoeverre dan? Is het gereformeerde geloof universeel en is er geen ruimte binnen ons wereldwijde netwerk van gereformeerde kerken voor een andere kerkelijke cultuur?

Vanuit diverse zusterkerken zaten we met tien man in Zwolle bij elkaar, uit Canada en Nieuw-Zeeland, Korea en Nederland, Amerika en Schotland. Als leden van de internationale zendingscommissie van de ICRC, de vierjaarlijkse conferentie van gereformeerde en presbyteriaanse kerken, hadden we deze lastige vraag op tafel: welke ruimte hebben jonge kerken voor een eigen ontwikkeling en wanneer houdt zending op? Wat is kerkelijke zelfstandigheid en volwassen 'rijpheid' voor Nederlandse, Afrikaanse, Aziatische, Amerikaanse kerken? Kijk je dan voornamelijk naar hun belijdenis? Zijn daarvoor de gereformeerde belijdenissen, zoals in Europa in vroeger eeuwen vastgelegd, nog onze actuele maatstaf? En moeten andere (jonge) kerken volledig al deze confessies onderschrijven, zelfs letterlijk overnemen, om zusterkerken te zijn? Ze leven toch in een andere cultuur? Onze drie formulieren van eenheid zijn immers vooral de basis voor ons samenwerken binnen de ICRC en voor het aangaan van kerkelijke betrekkingen met elkaar als kerken.

Kortom, hoe lang duurt zendingswerk, wanneer eindigt het? Ontwikkelingen in jonge en andere kerken kunnen zomaar bezorgdheid oproepen omdat ze anders zijn. Maar ook, waarom zou je geen intense relaties hebben met kerken die een andere historie en een andersoortige kerkelijke cultuur kennen? Hoe breed kunnen onze kerkelijke betrekkingen dan worden? Afgedacht van wat kerken praktisch voor elkaar kunnen betekenen, er zijn toch grenzen voor relaties?

Historisch besef kan helpen richting te geven in antwoorden op dit soort vragen. Juist in de actuele vernieuwing binnen onze kerken is het van belang aan te sluiten bij het gereformeerde verleden, om helderheid te scheppen over de vraag welke koers bijbels en historisch verantwoord is. Aansluiting bij vroegere kerkelijke inzichten en beslissingen is bovendien nodig om recht te doen aan Christus' kerk en de gemeenschap der heiligen: we hebben vandaag niet voor het eerst het evangelie ontvangen. Dit geldt ook waar het om onze relaties met (jonge) kerken in andere landen gaat.

Kernbenadering

Van huis uit waren gereformeerden al direct gericht op zendingswerk, op mondiale uitbreiding van de kerk of verbreiding van de gereformeerde religie. Zeker vanaf 1598 deden zich nieuwe mogelijkheden voor van mondialisering. Deze werden door onze kerken met beide handen aangegrepen, niet het minst om de invloed van een opkomende moslimwereld in Oost-Indië terug te dringen. Honderden predikanten, schoolmeesters en ziekentroosters werden in de zeventiende eeuw uitgezonden met de opdracht kerken te planten zowel in de Oost als in de West. Van deze kerkelijke werkers werd verwacht dat ze zelfstandig als kerkplanters konden optreden. In hun activiteiten stonden evangelieverkondiging en goed onderwijs voorop. Toen heerste immers in reformatorische kring het bijbels inzicht dat geloof bij niet-christenen gaat vóór hun doop, en dat gedragsverandering of leefwijze volgen ná evangelieverkondiging als bevel tot geloof en bekering.

Rooms-katholieken, maar ook puriteinen draaiden het toen juist om: éérst verandering van gedrag bij verre volke-

Rondblik **L.J. Joosse**

ren en wel overeenkomstig christelijke maatstaven, te weten de tien geboden, en pas dán komen tot ware bekering en geloof. Dus eerst hadden zij aandacht voor de 'buitenkant', dan pas voor de 'binnenkant' van de mens. Gereformeerden legden daartegenover allereerst groot accent op bekwame evangelieverkondiging, en dus op goede boodschappers en onderwijzers met het oog op degelijk geloofsonderricht. Pas in tweede instantie vroegen ze naar gedragsverandering als bevestiging van het nieuwe geloof.

Daarom zochten gereformeerden allereerst naar een innerlijke confrontatie met valse religies. Deze aanpak is wel de confronterende methode genoemd: tegenover valse religies werd het Woord of de evangelieverkondiging gesteld. Beter lijkt ons de term 'kernbenadering'. Predikanten wilden bij de aangetroffen valse religies in Oost- en West-Indië doordringen tot de kern ervan, zowel van de religie als van de overzeese cultuur om deze te vervangen door de heilsboodschap van Christus Jezus. Op die manier ontstonden er in Oost en West door zending en migratie, die beide hand in hand gingen, nieuwe jonge kerken.

Het is leerzaam na te gaan hoe gereformeerden vanuit Nederland met die andere kerken omgingen. Twee momenten zijn zeker interessant, de zeventiende eeuw en de periode vlak voor de Vrijmaking. Het gaat daarbij dus om een antwoord op de vraag: werd kerken buiten ons land bewegingsvrijheid gegund om zelfstandig tot een eigen belijdenis te komen en in de eigen cultuur zelfstandig de kerk te organiseren?

Brazilië en Noord-Amerika

Vanaf 1628 ontstonden er jonge gereformeerde kerken in Noordoost-Brazilië. Kerkelijk werd Recife daarvan het centrum. In datzelfde jaar werd ook de kerk in Noord-Amerika opgebouwd. Nieuw-Amsterdam (nu New York) werd daar kerkcentrum. In ons land beslisten toen de classes Amsterdam en Walcheren namens alle kerken welk buitenlandbeleid er zou worden gevoerd.

Predikanten werden uitgezonden. Ze kregen een ruim mandaat mee. Konden ze overzee kerken planten, dan moesten predikanten en schoolmeesters zelf hun plek in die kerk innemen. Vrij zelfstandig konden ze dus overzee opereren. En anders dan tegenwoordig in de zending wel eens praktijk werd, hielden de kerken in het vaderland zich niet met de dagelijkse zaken van kerkopbouw overzee bezig. Binnen de Nederlandse classes beperkte men zich tot de hoofdzaken van de kerk overzee. Er waren immers bekwame predikanten uitgezonden.

Geplante kerken werden op het door haar aangenomen geloofsgetuigenis beoordeeld. Vanuit Nederland werd erop aangedrongen dat (slechts) de Heidelbergse Catechismus inhoudelijk werd overgenomen door vertalingen. Het ging niet om het aantal geloofsbelijdenissen en andere overzeese kerkdocumenten, maar om het gereformeerde gehalte ervan.

Daarom stond de Amsterdamse classis het jonge kerken niet toe nieuwe belijdenissen te maken. Kerkelijk Amsterdam toonde een groot wantrouwen toen men hoorde dat de kerken in Brazilië een eigen (Portugese en Braziliaanstalige) belijdenis hadden opgeschreven. Brazilië werd gemaand op de belijdenissen van de Dordtse synode 1618-1619 terug te vallen. De eis werd voortaan gesteld dat de daar aanvaarde belijdenissen ook overzee moesten worden gehanteerd. Zo ging deze synodebeslissing daarover een eigen leven leiden en een (statisch) criterium vormen voor de beoordeling van het gereformeerde gehalte van overzeese kerken. Overzee werd dit in de Braziliaanse kerken niet echt gewaardeerd en de classis Walcheren had meer vertrouwen in de ontwikkelingen overzee.

Met veel vrucht werd er in Brazilië toch een nieuw geloofsboekje of catechismus gehanteerd ten behoeve van Tupi-Brazilianen. In Nieuw-Amsterdam werd de Amsterdamse classis trouw gevolgd, al werd ook daar toch een nieuw vertaald catechismusboekje gemaakt. In het vaderland werd bezorgd toegekeken, bevreesd als men was voor verlies aan gereformeerde identiteit overzee.

De grens werd getrokken bij het geloof van lutheranen. Deze werden tot aan de Engelse overname van New York verhinderd een eigen gemeente te stichten. Ze bleven welkom in de gereformeerde kerk, konden er hun kinderen laten dopen. En wel, omdat niet (meer) werd gevraagd dat zij hun kinderen in de leer 'alhier' (dus de gereformeerde) zouden laten onderwijzen. In de Republiek werd die geloofseenheid niet bevorderd met lutheranen. De overheid gunde lutheranen separate kerken. In Nieuw-Amsterdam bleef de geloofseenheid met lutheranen binnen gereformeerde kerkgrenzen en de catechismusprediking wel bewaard. Zo zaten daar gereformeerden en lutheranen tot de Engelse tijd in 1664 aan één avondmaalstafel. Hun geloofsverschillen overzee werden niet per definitie als kerkscheidend opgevat door orthodoxe predikanten als Megapolensis en de rechtzinnige gouverneur Pieter Stuyvesant, ex-theologiestudent van Franeker. Toch bleef de vraag hangen, of zij nu wel of niet pasten binnen de gereformeerde geloofsgemeenschap. Dit gold niet alleen de confessionele, maar ook hun kerkrechtelijke integratie.

Verschil van inzicht deed zich ook in kerkrechtelijk opzicht voor: waren de overzeese kerken organisatorisch een verlengstuk van de Nederlandse? Geplante kerken werden niet geplaatst binnen het Nederlandse netwerk of kerkverband. Toch, de Amsterdamse classis typeerde de nieuwe kerken als 'dependerend' of afhankelijk van de Nederlandse, terwijl de Walcherse classis benadrukte dat de buitenlandse kerken zelfstandig waren, hoezeer ze communicatie en verantwoording op hoofdzaken schuldig waren aan de Nederlandse. Alleen al uit een oogpunt van duurzame geloofseenheid.

Uitgezonden predikanten als Justus Heurnius in Oost-Indië verdedigden de volledige gelijkwaardigheid van de kerken in Indië met die in Nederland, zoals destijds ook de Franse, Engelse en Waalse zusterkerken als gelijkwaardig met de Nederlandstalige werden beschouwd. Kerkorganisatie overzee werd als een hoofdzaak gezien, waarom men zich er in Nederland mee bemoeide. Zowel Amsterdam als Walcheren reageerden hevig geïrriteerd toen er in Brazilië een classis werd gevormd zonder dat daarvoor Nederlandse instemming was gevraagd. In Oost-Indië kon er geen classis worden gevormd. De kerken lagen daar te ver uit elkaar. Bovendien, de predikanten kwamen steeds in Batavia (nu Jakarta) samen binnen de kerkenraadsvergaderingen. Daar hield men persoonlijk en pastoraal ruggespraak met elkaar. Dit was anders dan in Noord-Amerika. Daar stelde de oud-Meppeler predikant op Long Island, Johannes Theodorus Polhemius, voor een classis te vormen. Onder druk van kerkelijk Amsterdam durfde men dat toen niet door te zetten. Dit gebeurde dus wel in Brazilië,

ondanks tegenwerking. Zelfs werden er twee classes opgericht en in 1644 een synode.

Ook al zetten de kerken in Brazilië zelfstandig hun eigen organisatie door, toch werd de kerkelijke leiding nog niet geheel gelegd in handen van Brazilianen, zoals de bekwame en betrouwbaar gebleken jongeren Pedro Poti en Antonio Parabaüba, al werd naar hen wel kerkelijk, niet politiek geluisterd. Naderhand werden de gereformeerde kerken in Brazilië door de Portugezen uitgeroeid en de laatste gereformeerde Brazilianen rond 1690 gedood.

Het kerkelijke buitenlandbeleid verliep vanuit Nederland dus vanaf het begin over een dubbelspoor: confessionele noch organisatorische vrijheid. Wel lokale zelfstandigheid overzee, en de uitgezonden werkers, predikanten en onderwijzers, integreerden volledig in de buitenlandse kerken. Ook werden kerkgrenzen overzee opgerekt om kerkelijke verdeeldheid te minimaliseren, of omgekeerd: kerkelijke eenheid te optimaliseren.

Java en Sumba

Het buitenlandbeleid van onze kerk in de twintigste eeuw roept een nog sterker spanningsbeeld op. En wel o.a. waar het gaat om jonge kerken van Midden-Java en Sumba, nl. in de periode vóór de Vrijmaking 1944. Deze kerken ontstonden voornamelijk als vrucht van zending.

Ook al voltrok zich de evangelieverkondiging in een andere taal en cultuur, toch werd dit gebied vanuit het Nederlandse kerkverband als een kerkelijk verlengstuk gezien. Twee predikanten maakten naam op grond van hun kernbenadering in hun zendingswerk, te weten dr. H.A. van Andel op Midden-Java (Solo) en ds. D.K. Wielenga op Sumba. Anderen volgden deze benadering of stonden een minder belijdenismatige aanpak voor, zoals ds. J.H. Bavinck. Deze werd door ds. Van Andel (die in 1932 toetrad tot de redactie van *De Reformatie*) naar Solo gehaald. Anderen wilden er helemaal niet van weten dat de Heidelbergse Catechismus zou worden gebruikt als belijdenis voor Javaanse kerken.

Toch gunden ook Van Andel en Wielenga Javaanse kerken een duidelijke bewegingsvrijheid, als deze maar bleef binnen de grenzen van gereformeerde inzichten en beslissingen. Ze benadrukten het eigen karakter van een zelfstandige, echt Javaanse en Sumbanese kerk.

Tegelijk echter verminderden ze organisatorisch het recht van deze kerken. Organisatorisch handhaafden beiden de inmiddels opgerichte Algemene Vergadering (AV). Dat was geen vergadering van kerken, maar van missionaire dienaren des Woords of zendelingen. Zelf integreerden ze als uitgezondenen ook niet binnen de jonge kerken, ook al typeerde Van Andel zichzelf op een dubbele, tweeslachtige manier. Hij noemde zich predikant van de zendende kerk in Nederland, maar tegelijk predikant van Solo en dus Javaans kerkenraadslid.

Dit had tot gevolg dat niet aan de Javaanse kerk(en), maar aan een niet-kerkelijke AV van uitgezondenen op Java en op Sumba de beslissende stem werd toegekend over heel het zendings- en kerkbeleid. De Nederlandse zendingsdeputaten gingen veelszins ook op die AV af. De uitgezonden predikanten hadden toen de sterkste centrale stem in zendingszaken voor buitenlandse kerken. Althans, zo was dat vóór 'onze' Vrijmaking in 1944.

Nog minder dan eeuwen tevoren kregen betrouwbare jongeren, Javaanse en Sumbanese evangelisten en schoolmeesters, deel in de kerkelijke leiding op Java en Sumba. Sterker nog, ook al waren er in 1936 o.a. op Java voldoende classes van kerken opgericht door toedoen van Van Andel, toch werden kerkbeslissingen steeds genomen door Nederlanders op Java via hun AV. De Nederlandse deputaten volgden hun beleid, zoals met betrekking tot de beslissing om internationaal met andere kerken zendingszaken te doen. Van Andel was daartegen en daarom gingen de gereformeerde kerken internationaal in zendingszaken een eigen weg. Zo werd ook in tuchtzaken het oordeel niet overgelaten aan Javaanse of Sumbanese kerkleiders, evenmin als in andere kerken schoolzaken. Dat deze centrale positie van de uitgezondenen op gespannen voet stond met het gereformeerde beginsel van kerkelijke en lokale zelfstandigheid, werd slechts theoretisch erkend.

Actueel

De gereformeerde kerken bleken, nog meer dan in de zeventiende eeuw, sinds de twintigste eeuw moeite te hebben met de gelijkwaardigheid en theologische bewegingsruimte van jonge, andere kerken.

Na de Vrijmaking erfden de kerken dit vroegere spanningsvolle buitenlandbeleid. Door de generale synode in 1945 en 1946 werd vooral teruggegrepen op wat vóór de Vrijmaking gangbaar werd. En wel voornamelijk via haar eerste 'zendeling' van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt, ds. S.J.P. Goossens. Deze bleef dan ook zendeling heten, terwijl de kerk op Sumba toen allang geïnstitueerd was en er bevoegde Sumbanese evangelisten waren.

Pas in 1975 werd 'Sumba' als buitenlandse kerk in haar zelfstandigheid erkend. 'Sumba' viel ook toen onder 'buitenland' en onder 'zending'. Dit gold ook Curaçao: al ligt het binnen het koninkrijk der Nederlanden, het werk valt buiten onze taal en cultuur, de jonge 'kerk' is geen verlengstuk (meer) van het Nederlandse kerkverband. Maar anderzijds, uitgezondenen of 'zendelingen' integreren niet volledig binnen zelfstandige buitenlandse kerken.

Na de Vrijmaking vertoonde zich daarom enige onduidelijkheid of onzekerheid in de kerkelijke omgang met buitenlandse kerken. Dat is begrijpelijk vanuit een educatieve invalshoek. Om maar een voorbeeld te noemen: welke ouders laten in de zomer hun dertien- of veertienjarige zoon of dochter alleen met vakantie gaan? Maar wanneer moet je ze echt eigen wegen (durven) laten gaan? De vraag is dan, wanneer ben je zelfstandig?

In de jaren twintig bepleitte Van Andel, in navolging van A. Kuyper, dat Javaanse kerken recht hadden op de inrichting van eigen kerkleven. Hij stelde dat men het vanuit Nederland andere kerken moet gunnen zowel in hun belijdenis als organisatorisch anders te zijn en dat men het die kerken vooral moet gunnen forse fouten te maken. Waar het om kerken van Christus Jezus gaat, daar zal de Geest van Jezus Christus die kerken steeds (terug)brengen tot het evangelie.

In 1978 zijn onze kerken voorzichtig enigszins een nieuwere weg ingeslagen, en wel door echt uit te spreken dat andere bestaande kerken onder Christus' genadeheerschappij een eigen ontwikkeling kan worden gegund. Dit op grond van haar eigen historie en haar eigen cultuur. Een zelfstandige ontwikkeling verdienen echter ook kerken die als vrucht van zendingswerk op basis van de gehanteerde kernbenadering zijn geplant. Het is immers de Here Jezus Christus die zijn kerk vergadert en ver-

meerdert, zo lezen we in de overwegingen van de synode Groningen-Zuid 1978 (*Acta* art. 139). En dan volgt er: 'dat wij er rekening mee moeten houden dat de Here Christus met zijn kerk onder verschillende volken een weg van eigen historie van strijd tegen dwaling en reformatie gaat. Daarom kunnen er verschillen aanwijsbaar zijn in de manier waarop andere kerken de waarheid Gods belijden, evenals verschillen in de inrichting en liturgische gebruiken en kerkrechtelijke afspraken terwijl ze toch samenstemmen in het belijden van het Woord van God en het handhaven van de ware leer evenals in de bediening van de sacramenten en ook niet willen afwijken van wat Jezus haar bevolen heeft te onderhouden.'

Bij deze uitspraak en overwegingen waren de presbyteriaanse kerken in Korea in beeld. Deze kerken werd vervolgens de door haar gevraagde missionaire hulp verleend. Een zendelingdocent werd uitgezonden. Deze werd onder opzicht en tucht van de Koreaanse kerk geplaatst en ging dus binnen de kaders van die zelfstandige groeikerken zijn werk verrichten. Maar deze positie werd nog niet toegekend aan kerken die vrucht van zendingswerk waren, zoals op Sumba. Dit kan verschil in behandeling betekenen.

Ook bij Indonesische (jonge) kerken valt te rekenen met de eigen cultuur die haar strijd tegen dwaling, en haar reformatie of voortdurende terugkeer tot het Woord van God bepaalt. Dit zou een eigen dynamisch proces van belijdenisvorming met zich kunnen meebrengen. Een voorbeeld van zo'n proces is de verklaring die kerkleiders uit o.a. Afrika en India zeer onlangs hebben opgesteld onder leiding van DVN in het kerkgebouw De Kandelaar te Amersfoort. Vandaar de naam voor dit document: 'Candlestand Statement' (zie www.candlestand.nl).

Keren we terug naar de lastige vragen van het begin, dan kan één ding duidelijk zijn: inhoudelijk waren gereformeerden er van huis uit op uit anderen te brengen tot geloofseenheid. Dit betekende niet dat de vormgeving van Nederlandse geloofsbelijdenissen door andere kerken moest worden overgenomen. Tegelijk vonden zij het steeds spannend andere kerken echt inhoudelijk als gelijkwaardig te behandelen. De kerk bleek er in het verleden in de praktijk enigszins - zij het tweeslachtig - toe gebracht jonge kerken weinig ruimte te hebben gegeven fouten te maken in haar kerkorganisatie en in een proces van belijdenisvorming.

Ook kan de geschiedenis leren dat duurzaam zendingswerk geen eenzijdige activiteit kan blijven, zending doe je samen met de kerk overzee. En wel, met kerken en niet slechts met vergaderingen van uitgezondenen.

In 2005 zal op een vergadering van de ICRC, de laatste werd in 2001 in Philadelphia gehouden, de discussie hierover ongetwijfeld voortgaan, en wel om eenheid in kerkelijk buitenlandbeleid te bevorderen binnen waarlijk gereformeerde en presbyteriaanse kerken. En dat om ook aan andere kerken die gelden als vrucht van zendingswerk en van wereldwijde herkenning, een duidelijke en eigen plaats te geven binnen het netwerk van kerken die zich willen bewijzen als kerken-van-het-Woord.

De kleur van de avondmaalsviering

We hebben al enige tijd de keuze uit meerdere formulieren voor de viering van het heilig avondmaal in de gemeente.
De bedoeling bij de verschijning van deze formulieren was, het mogelijk te maken dat we vaker avondmaal vieren. En ook om het makkelijker te maken om prediking en heilig avondmaal in één dienst te combineren. Hoe maak je optimaal, met de meeste stichting, gebruik van de gegeven mogelijkheden? En hoe komt de in de formulieren gegeven variatie tot zijn recht? Is het mogelijk door de keuze van een bepaald formulier een eigen kleur aan een avondmaalsbediening te geven?

Hoe vaak hoor je het heilig avondmaal te vieren?

Vaker avondmaal vieren dan vier keer per jaar, dat wilden we bevorderen door meer formulieren. Maar hoe vaak is nu eigenlijk de bedoeling?

Daar hebben we vanuit de Schrift geen antwoord op. Wel moet je vaststellen dat het vieren van het avondmaal frequent gebeurde in de periode die beschreven wordt in Handelingen. De combinatie van een gezamenlijke maaltijd en het vieren van het heilig avondmaal is het beeld dat zich aan je opdringt (Hand. 2:42 en 46; 20:7v). De gemeente komt samen voor het breken van het brood. Daarbij moet je ook denken aan de liefdemaaltijd die daarbij hoorde. Het avondmaal werd gevierd als een deel van de liefdemaaltijd (zie ook 1 Kor. 11:17v).

In hoeverre zijn we gebonden aan de indruk die we krijgen uit de bijbelse berichten? Er wordt nooit een expliciet voorschrift gegeven over de frequentie van het avondmaal.

Calvijn was voorstander van een wekelijkse avondmaalsviering. Maar dat is ook in zijn tijd niet gerealiseerd. Eens per maand werd in Genève wel haalbaar geacht.

Gemeentebreed

C. van Dijk

Het is toe te juichen als we vaker dan het kerkrechtelijk minimum van vier keer per jaar (art. 61 KO) het avondmaal vieren. God, die in de verkondiging van het evangelie wekelijks het geloof in de harten van de gemeenteleden werkt, wil dat geloof ook versterken door het gebruik van het avondmaal. Bij de doop streven we ernaar die zo spoedig mogelijk te bedienen (art. 56 KO). God geeft dat teken bij zijn belofte. En daar mag je niet zonder goede reden mee wachten. Het is naar analogie daarvan dan ook goed om geregeld het avondmaal te vieren.

Hoe vaak dat is: geregeld? Dat is aan de plaatselijke kerkenraad om uit te maken. Laat echter niet de verkondiging van het Woord moeten lijden onder de viering van het avondmaal. Laat de viering van het avondmaal gerust maar iets bijzonders blijven. Het gevaar van vervlakking door gewenning ligt altijd op de loer.

Het ritme van de avondmaalsvieringen dien je vanouds ook terug te vinden in een goede voorbereiding op de viering. En, daaraan verbonden, ook in de bediening van de tucht in de gemeente. Het tuchtmiddel bij uitstek is toch de afhouding van het avondmaal. Er dient dus ook tussen de vieringen ruimte te zijn om over de uitwerking van dit tuchtmiddel met gemeenteleden door te spreken, en om bekering of verharding te constateren. En laat duidelijk blijven dat het avondmaal gevoegd is bij de verkondiging van het Woord. Wijzen van avondmaalvieren die optimaal de gelegenheid geven om het Woord in diezelfde dienst te verkondigen, verdienen daarom mijns inziens de voorkeur.

Avondmaalsformulieren

We hebben op het moment verschillende avondmaalsformulieren. Aanleiding voor het vrijgeven ervan was: mogelijkheden te bieden voor vaker avondmaal vieren met een grotere variatie.

Laten we de mogelijke formulieren eens bij langs lopen. Hoe groot zijn de verschillen? En hoe groot is de variatie en waar zit die dan in?

1. Het klassieke formulier (I)

Dit is een formulier met een breed onderricht, met ruime aandacht voor de zelfbeproeving die bij het Avondmaal hoort. Dit formulier dienen we in ere te houden. Het onderricht dat hierin gegeven wordt, is van hoog niveau. Je kunt stellen dat het een preek op zichzelf is, met als twee punten de zelfbeproeving en de gedachtenis. Dat geeft meteen ook een nadeel aan: de combinatie met een aparte preek wordt als langdurig beleefd.

De toelichtingen in het liturgisch katern bevatten de aanbeveling dit formulier enkele malen per jaar te gebruiken (*Liturgisch katern*, p. 47). We doen er mijns inziens daarbij goed aan het onderricht erin ook in die zin serieus te nemen, dat een toegevoegde preek tot een minimum wordt teruggebracht.

2. Het korte formulier (II)

Dit formulier is een verkorting van het klassieke formulier. De indeling is gelijk, maar de zondecatalogus uit het klassieke formulier (die de tien geboden volgt) ontbreekt. Er staat ook geen geloofsbelijdenis in dit formulier. En het klassieke formulier is een beetje ingedikt.

Ook heeft dit formulier ten opzichte van het klassieke formulier iets extra's: het heeft aparte aandacht voor de verwachting van de wederkomst van Christus. We vieren het avondmaal totdat Christus komt.

Traditioneel werd dit formulier gelezen in de middagdienst als er gelegenheid wordt gegeven om avondmaal te vieren voor gemeenteleden die in de ochtend verhinderd waren. Maar met die bedoeling is het niet geschreven.

Dit formulier leent zich goed voor bijvoorbeeld de dienst waarin jonge belijdende leden voor het eerst avondmaal vieren. Het is goed om avondmaal te vieren een week na de openbare belijdenis van het geloof. Dan doet de belijdenisdienst dienst als voorbereiding. Dit formulier biedt een balans tussen compleet onderricht enerzijds en ruimte om ook een preek te houden anderzijds.

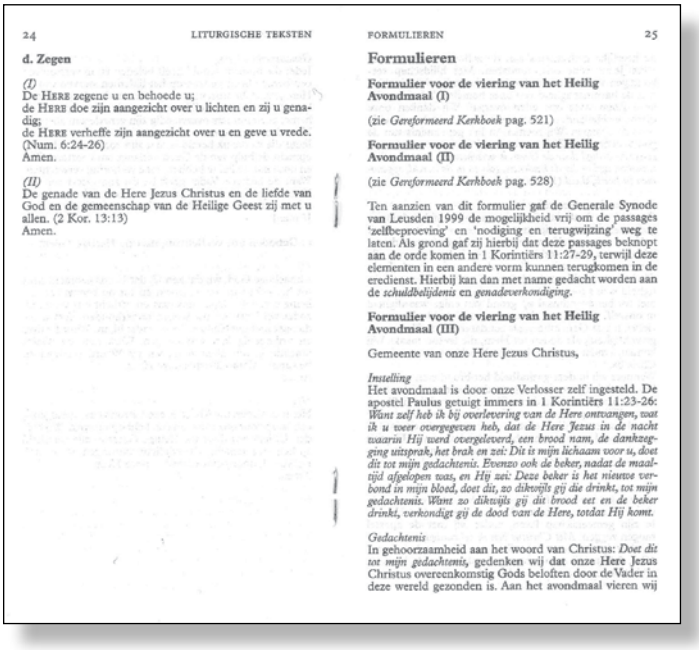

24 LITURGISCHE TEKSTEN

d. Zegen

(I)
De HERE zegene u en behoede u;
de HERE doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig;
de HERE verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.
(Num. 6:24-26)
Amen.

(II)
De genade van de Here Jezus Christus en de liefde van God en de gemeenschap van de Heilige Geest zij met u allen. (2 Kor. 13:13)
Amen.

FORMULIEREN 25

Formulieren

Formulier voor de viering van het Heilig Avondmaal (I)

(zie *Gereformeerd Kerkboek* pag. 521)

Formulier voor de viering van het Heilig Avondmaal (II)

(zie *Gereformeerd Kerkboek* pag. 528)

Ten aanzien van dit formulier gaf de Generale Synode van Leusden 1999 de mogelijkheid vrij om de passages 'zelfbeproeving' en 'nodiging en terugwijzing' weg te laten. Als grond gaf zij hierbij dat deze passages beknopt aan de orde komen in 1 Korintiërs 11:27-29, terwijl deze elementen in een andere vorm kunnen terugkomen in de eredienst. Hierbij kan dan met name gedacht worden aan de *schuldbelijdenis* en *genadeverkondiging*.

Formulier voor de viering van het Heilig Avondmaal (III)

Gemeente van onze Here Jezus Christus,

Instelling
Het avondmaal is door onze Verlosser zelf ingesteld. De apostel Paulus getuigt immers in 1 Korintiërs 11:23-26: *Want zelf heb ik bij overlevering van de Here ontvangen, wat ik u voor overgegeven heb, dat de Here Jezus in de nacht waarin Hij werd overgeleverd, een brood nam, de dankzegging uitsprak, het brak en zei: Dit is mijn lichaam voor u, doet dit tot mijn gedachtenis. Evenzo ook de beker, nadat de maaltijd afgelopen was, en Hij zei: Deze beker is het nieuwe verbond in mijn bloed, doet dit, zo dikwijls gij die drinkt, tot mijn gedachtenis. Want zo dikwijls gij dit brood eet en de beker drinkt, verkondigt gij de dood van de Here, totdat Hij komt.*

Gedachtenis
In gehoorzaamheid aan het woord van Christus: *Doet dit tot mijn gedachtenis,* gedenken wij dat onze Here Jezus Christus overeenkomstig Gods beloften door de Vader in deze wereld gezonden is. Aan het avondmaal vieren wij

Bij dit formulier wordt ons als keuzemogelijkheid geboden de onderdelen *nodiging* en *terugwijzing* over te slaan en te vervangen door een schuldbelijdenis en genadeverkondiging. Persoonlijk ervaar ik het als vreemd om iets uit een bestaand document over te slaan. Maar het kan, zolang schuldbelijdenis en genadeverkondiging niet tot iets ritueels worden. Ze dienen dan naar mijn oordeel door de voorganger ook expliciet op de deelname aan het avondmaal te worden toegesneden.

3. Het eerste formulier uit het liturgisch katern (III)

Dit formulier is kort, maar wel tamelijk compleet vergeleken met de twee vorige. Het zet net als de beide eerstgenoemde formulieren in bij 1 Korintiërs 11. De volgorde tussen gedachtenis en zelfbeproeving is andersom dan in de klassieke formulieren.

Ik gebruik dit formulier geregeld in middagdiensten met avondmaal voor degenen die er in de morgendienst niet bij konden zijn.

Het formulier mist een duidelijke dankzegging. Dat kan dan worden goedgemaakt in een nabetrachtingspreek. Wanneer dit formulier aan het eind van een dienst wordt gebruikt, houd je toch het gevoel: is het nu al afgelopen?[1]

4. Het tweede formulier uit het liturgisch katern (IV)

Dit formulier en ook het laatste (V) zetten in bij de instellingswoorden uit Matteüs 26. Dat is mooi. De inzet vanuit 1 Korintiërs 11 is heel bekend en vertrouwd. Maar de achtergrond van die tekst wordt toch gevormd door de misstanden in de gemeente van Korinte. Dat kan in de zelfbeproeving dingen uit balans brengen. De evangeliën liggen als 'tekstkeus' voor een formulier minstens evenzeer voor de hand. De beide laatste formulieren (IV en V) zijn beide bestemd om in een dienst te gebruiken waarin de prediking een zelfstandige plaats houdt en het avondmaal aan het eind van de dienst wordt gevierd.

Formulier IV heeft aandacht voor het lijden van de Heiland aan het kruis voor de zijnen. Voor de dankbaarheid en de vreugde die daarop moeten volgen. Het formulier bevat een korte maar krachtige terugwijzing en nodiging (NB: in die volgorde! Vgl. form. I).

De dankzegging wordt gevormd door een parafrase van Romeinen 5:8-10. Dat blijft overigens ook in deze versie een moeilijk bijbelgedeelte om met goede klemtoon voor te lezen, laat staan in zijn diepte meteen te begrijpen. Een woord dat prediking behoeft.

Het formulier is mijns inziens zeer geschikt om in de lijdenstijd te gebruiken, juist omdat alle nadruk valt op de overgave van Christus in de dood.

5. Het derde formulier uit het liturgisch katern (V)

Dit formulier lijkt op het voorgaande. Het zet in bij Matteüs 26, is bedoeld om te worden gebruikt aan het eind van een dienst waarin ook gepreekt is. In dit formulier staat opnieuw de zelfovergave van de Here Jezus centraal. Maar er is ook een andere focus: dat is de nadruk op Matteüs 26:29. De Here Jezus zal niet meer van de vrucht van de wijnstok drinken tot op de dag dat Hij haar nieuw zal drinken met ons in het koninkrijk van zijn Vader. De bruiloft van het Lam komt. Gespannen verwachting en hoop: alle tranen worden eens gedroogd.

De dankzegging in dit formulier wordt ontleend aan Romeinen 8:32-39.

De nadruk op de verwachting maakt dat ik dit formulier het liefst inzet in de adventstijd.

Conclusies

Concluderend is mijn ervaring dat we door een bewust kiezen van een formulier en daarbij een liturgie, zeker accenten kunnen zetten bij de viering van het avondmaal. En dat is winst.

Maar het meest wezenlijke accent in een eredienst wordt niet gezet door de keuze voor een bepaald formulier. De prediking is meer passend om het Woord van God persoonlijk met accenten die passen bij Woord, hoorder en situatie te brengen. Juist daarom dient de eredienst voor alles woorddienst te blijven. Avondmaal vieren in een dienst die ook de prediking het volle pond geeft, is het meest ideaal. En die preek hoeft niet lang te zijn.

Avondmaal op Goede Vrijdag?

In het bovenstaande schrijf ik over avondmaal met een accent passend bij de tijd van het jaar. In bijvoorbeeld de lijdenstijd of de adventstijd leg je andere accenten. Dat lijkt me goed. Wat gebeurt in de prediking, mag ook merkbaar zijn aan het avondmaal.

Er zijn voorbeelden van gemeenten waar men op Goede Vrijdag het avondmaal viert. In de gemeente die ik dien (Capelle aan den IJssel-Noord) zijn we daar dit jaar toch weer mee gestopt.

Waarom? Een aantal redenen. Een tweetal praktische:

1) Goede Vrijdag is een enkele avonddienst. Dat betekent dat een substantieel deel van de gemeente het avondmaal moet missen. Zij passen op kinderen of zijn anderszins verhinderd. En er is geen tweede dienst waarin dat kan worden ingehaald.

2) Verder is Goede Vrijdag een bewegende datum. Dat kan resulteren in twee keer avondmaal dicht bij elkaar. Dat vonden we niet wenselijk.

Maar dat zijn maar de praktische redenen.

Wat mij zwaarder weegt, is het volgende. Een accent op het lijden van Christus kan zomaar doorschieten naar het dramatische. Een rouwstemming in de kerk en afzien van orgelspel voor de dienst bijvoorbeeld, onderstrepen dan dat we op Goede Vrijdag te maken hebben met het indrukwekkend lijden van onze Verlosser. Ik krijg daar een onaangenaam gevoel bij. Alsof we samen zijn om het lijden van de Here Jezus op te voeren, of dogmatischer gezegd: onbloedig te herhalen. Vier je zo 'Goede' Vrijdag? Ligt er wel genoeg nadruk op het goede ervan? En past daar het avondmaal bij? Is het zo dat we bij het avondmaal met onze gedachten op Golgota moeten zijn? Moeten we onze harten tot Golgota verheffen? De oproep bij het avondmaal klinkt toch anders. We willen toch ons hart verheffen naar de hemel en zien op Christus die daar voor ons pleit aan de rechterhand van zijn Vader.

Juist bij het avondmaal willen we heel de heilsgeschiedenis in rekening brengen. Tot en met dat deel dat nog geen geschiedenis is, maar toekomst en belofte: de bruiloft van het Lam.

Een accent moet niet verschuiven naar een eenzijdigheid.

Noot:

[1.] Als storend ervaar ik de drukfout in het gebed: levenmakende Geest, i.p.v. levendmakende Geest.

Lichter door het leven?

Max Lucado schreef *Lichter door het leven*. In dit leesboek naar aanleiding van Psalm 23 tekent Max Lucado allerlei reizigers die geestelijk vermoeid zijn van lasten die ze meedragen: angst, zorgen, ontevredenheid. Met behulp van Psalm 23 laat Max Lucado zien dat wij onze lasten niet zelf hoeven te dragen. We mogen ze neerleggen bij God. Aldus de flaptekst.

Hoofdstuk na hoofdstuk tekent Lucado mensen die gebukt gaan. Je gaat gebukt onder de last van een machteloze God (hfdst. 2). Dat is een God die er leuk uitziet als een nagemaakte adelaar, of als slanke Italiaanse tas, maar die niets kan. Denk je zo over God, dan kom je in de problemen. Wil je zo'n God? David in elk geval niet. David noemt God H _ _ §, want God noemt Zichzelf zo. Dat is de God die er altijd is en alles tot stand brengt. En op de vraag waarom dat nu belangrijk is, antwoordt Lucado: Omdat we een grote God nodig hebben. En volgens David heb je die.

Bij dit eerste hoofdstuk ontdek je al iets van een proces. Lucado schetst een probleem van psychologische aard: je gaat gebukt onder iets. David laat zien hoe God in die menselijke nood en behoefte voorziet.

Ga je gebukt onder de last van onafhankelijkheid (hfdst. 2)? Denk je dat je geen hulp nodig hebt, dat je het zelf wel kunt? Je bent altijd goedgehumeurd, je hebt met iedereen een prima relatie, je bent nergens bang voor, je hebt geen vergeving nodig. Dan zou Psalm 23 er anders uitzien: ik ben mijn eigen herder, ik heb van alles nodig, ik strompel van de ene naar de andere supermarkt en van psycholoog naar psychiater zonder er beter van te worden. Nee, doe het op Gods manier. Van alle dieren die God heeft gemaakt, kan het schaap het slechtst voor zichzelf zorgen.

Zo gaat het hoofdstuk na hoofdstuk. In elk hoofdstuk ga je gebukt onder een bijzondere last. Je gaat gebukt onder de last van ontevredenheid, uitputting, zorgen, wanhoop, schuldgevoelens, arrogantie, het vooruitzicht van de dood. David laat de oplossing zien: met God heb je alles wat je nodig hebt. Je hoeft niet ontevreden te zijn. Bij God mag je rustig aan doen, Hij geeft je herstel. Bij God overwin je je neiging tot bezorgdheid, Hij geeft je wat je nodig hebt. Voel je je wanhopig, Jezus geeft hoop. Dat hebben we allemaal nodig. Ga je gebukt onder koffers vol schuldgevoelens, Golgota is de vuilnisbelt van schuld. Zet je tas vol schuld daar neer. Ga je gebukt onder arrogantie, dan laat David je zien dat God alle eer krijgt. Niet omdat God het nodig heeft, maar wij kunnen daar niet mee omgaan. Er volgen zeven tips om je te trainen in bescheidenheid. Ben je bang voor de dood, je hoeft niet eenzaam te sterven, want de Here Jezus haalt je op.

Lucado brengt goed in kaart welke behoeften mensen hebben, wat ze nodig hebben. Daarbij zwijgt Lucado niet over schuld en Golgota. Toch krijgt de psychologische aanpak structureel meer aandacht dan de oproep tot bekering. Zoals je bij een diep gevoelde nood vraagt om bijvoorbeeld een psycholoog, zo neemt Lucado zijn start bij gevoelde behoeften en het evangelie sluit daarbij naadloos aan. Zo is het evangelie relevant. Met Psalm 23 wordt je leven lichter.

Nu is dat zeker waar: vele zaken zullen in je leven beter gaan, ook psychologisch. Er staat veel goeds in het boek. Je hoeft niet zelf je lasten te dragen. Je mag ze neerleggen bij God. De titel is ook bescheiden: lichter door het leven. Toch kan ik bij dit boek niet om enkele kritische vragen heen. Kun je dat volhouden, dat je als je Christus hebt leren kennen, niet meer gebukt zal gaan onder de last van uitputting, wanhoop, schuldgevoelens, arrogantie of het vooruitzicht van de dood? Ook na onze bekering hebben we te strijden tegen de boze, de wereld en onze eigen zondige natuur. Je gaat het koninkrijk binnen door veel verdrukkingen (Hand. 14:22). Is het boek niet te optimistisch?

Wordt het heilzame (dat zeker!) evangelie hier niet te veel een 'bevrediging van onze behoeften'? Was het niet Bonhoeffer die de vraag stelde: Zijn niet de gerechtigheid en het rijk Gods op aarde middelpunt van alles? En is 'gebukt gaan onder de last van schuldgevoelens' toch niet iets anders dan ontdekt worden aan de kennis van je ellende? God opent met het evangelie van Christus en zijn Geest onze ogen voor onze zonden en ellende. Dat is geen natuurlijk gevoelde behoefte.

Is het boek structureel gezien niet te religieus-psychologisch? Je ervan bewust worden en toegeven dat je het zelf niet kunt, is iets anders dan geloven in de gekruisigde Jezus Christus. En heeft Jezus voor Gods rechtbank gewezen naar alle mensen en gesmeekt: straf mij voor al hun zonden (p. 63)? Is Lucado een begaafd vertegenwoordiger van het evangelisch arminianisme?

Kortom: aan de hand van sprekende voorbeelden en uitvoerige anekdotes krijgt elk onderdeel van Psalm 23 zijn eigen hoofdstuk, waarin Lucado zijn start neemt in vooral religieus-psychologische noden en behoeften. Hij schetst hoe het evangelie daarin voorziet, geeft ook tips waardoor je een tikje meer of minder lichter door het leven gaat. Maar gezien de kritische vragen hierboven kan ik het boek niet aanbevelen.

N.a.v. Max Lucado, *Lichter door het leven. Het antwoord van Psalm 23*, uitg. Plateau, Barneveld 2004.
ISBN 90 5804 029 1. 187 pag.
Prijs € 14,75.

Korte boekbespreking

H.J. Boiten

Ds. Gert Hutten reist door de wereld van de Geest

De uitstorting van de Heilige Geest

Vorig jaar verscheen in onze kring het boek *Meer dan genoeg. Het verlangen naar meer van de Geest*, waarin de schrijvers de nodige kritische woorden spraken in de richting van hen die al te gemakkelijk gedachtegoed van de zgn. charismatische beweging overnemen. Ds. Gert Hutten legt een boek op tafel, dat enerzijds ideeën uit deze beweging corrigeert, anderzijds een vurig pleidooi voert om toch 'meer' van de Geest te verwachten dan de auteurs van het eerstgenoemde boek voorstaan.

Het verschil tussen beide publicaties zit in hoofdzaak vast op de kwestie hoe wij dit 'meer' mogen en moeten invullen. Hutten neemt daarbij - zij het niet zonder waarschuwing tegen uitwassen - veel uit de charismatische hoek over. Hij is ervan overtuigd dat God nog steeds gaven van profetie, duiveluitbanning, genezing, spreken in tongen aan de gemeente geeft en wekt dan ook op om ons rijk te laten maken met wat de Geest ons wil schenken.

Opzet

Het boek van Hutten is populair geschreven. Het lijkt op veel boeken die uit Amerika ons bereiken. Korte hoofdstukjes, waarbij steeds aangegeven wordt wat aan de orde komt. Een betoog dat sterk het karakter draagt van een gesprek dat voortdurend gelardeerd wordt met eigen belevingen of die van anderen. Treffende uitspraken die vet gedrukt zijn. Verwerkingsvragen aan het eind. Het boek wil kennelijk juist jonge lezers aanspreken. Ik denk dat Hutten in die opzet goed slaagt. Hij onderneemt een ontdekkingsreis naar de wereld van de Geest en wil zijn lezers meenemen op die reis, om hun te laten zien wat hij allemaal heeft mogen ontdekken. Deze opzet impliceert dat het woordje 'ik' ontelbare keren in dit boek voorkomt. Het heeft daardoor iets van een 'egodocument'. Aan het eind is wel duidelijk wat Hutten allemaal 'ervaart', 'vindt' en 'gelooft'. Hoewel hij aan het begin erkent dat hij zelf nog onderweg is en op veel vragen geen antwoord heeft (p. 7), is daar in het boek zelf niet veel van te merken. Hij komt tot stellige beweringen, al worden die vaak voorafgegaan door zinnetjes als: 'Ik geloof dat ...', 'ik ervaar ...'.

Ik zei al dat het boek populair is geschreven. Er wordt niet met noten gewerkt. De argumentatie is daarom zeer beperkt. Soms ook duidelijk ontoe-

Boek van de maand

A.N. Hendriks

reikend. Wie zo over het 'meer' van de Geest wil schrijven, ontkomt er niet aan zich indringend te confronteren met wat anderen schreven, en op hun bezwaren exegetisch/theologisch in te gaan. Dat gebeurt in dit boek veel te weinig. Ik vind dit een ernstig manco, waar ik later nog op terugkom.

Positief

We ontmoeten in dit boek een dominee die ernstig begaan is met de lauwheid en schraalheid van veel christelijk leven, en die een hartstochtelijk pleidooi voert om veel van onze belovende God te verwachten. Dat doet goed. Wat is het heerlijk, wanneer men zich inzet om anderen aan te wakkeren om vol van de Heilige Geest te zijn en de Here met blijdschap te dienen!

Dankbaar heb ik dan ook in de eerste hoofdstukjes veel kunnen lezen over het vernieuwende werk van de Geest. Heel positief is dat Hutten sterk het *filioque* laat fungeren: de Geest die vernieuwt, is de Geest *van Christus* die Christus komt verheerlijken. Hutten leidt zijn medereizigers telkens weer naar de Here Jezus en vergeet niet dat in Hem ons *alles* geschonken is. 'Je kunt niet praten over de Geest zonder Jezus Christus' (p. 37). Precies! En dat is een heilzame correctie op de gedachte dat de Geest 'meer' zou geven dan ons door geloof in de Here Jezus geschonken wordt.

Ik ben ook dankbaar dat Hutten korte metten maakt met het spreken over 'de doop met de Heilige Geest' als een tweede zegen, die volgt op het geloof in Christus. Hij stelt het 'gedoopt worden met de Geest' gelijk aan het 'vervuld worden met de Geest' (p. 31). Ik val hem hierin nog niet bij. Mijns inziens is er verschil. Wij lezen nergens in het Nieuwe Testament de oproep: 'Wordt gedoopt met de Geest', terwijl wij wel lezen: 'Wordt vervuld met de Geest' (Ef. 5:18). Het 'dopen met de Heilige Geest' of 'gedoopt worden met de Geest' heeft betrekking op het eenmalige, heilshistorische gebeuren van Pinksteren. Hutten verzuimt geargumenteerd aan te geven waarom je een isgelijkteken kunt zetten.

Positief vind ik dat de auteur benadrukt dat er ook *heiliging* is. En dat het een versmalling van het geloof is wanneer wij niet vragen of de Geest ons heilig en goed wil maken.

Hutten vervalt daarbij niet in perfectionistisch optimisme. Hij wijst op eigen ervaringen van 'niet altijd de goede kant op willen' (p. 37). 'Ik twijfel zelf vaak genoeg. Ik ben soms leeg' (p. 45), maar ik had liever gezien dat hij hier de Schrift had laten spreken in wat Paulus ons verkondigt over de tweespalt in het christelijk leven (vgl. Rom. 7:14v; Gal. 5:17). Daar hebben wij meer aan dan aan wat collega Hutten bij zichzelf bevindt.

Gods beloften

In hoofdstuk 7 komen wij langzaam maar zeker tot het klokhuis van de appel. Waarom is er vaak zo weinig leven door de Geest? Hutten ziet dit vooral als een zaak van *kleingeloof*, dat te weinig van God verwacht. 'God heeft beloofd dat Hij door zijn Geest grote dingen zal doen' (p. 85). Door ons verzet tegen charismatische uitwassen krijgt de Geest in kerken te weinig ruimte. Hutten keert zich tegen de gedachte dat de 'wondergaven' van de Geest tot de apostolische tijd *beperkt* zijn. Hij leest nergens in de Bijbel 'dat de beloften over de wonderlijke werkingen van de Geest alleen bedoeld zijn voor de beginperiode' (p. 87).

Hij verwijt dan ook de mensen die het daarop houden, dat zij het werk van de Geest inperken (p. 88,93). Jezus is gisteren en heden en tot in eeuwigheid dezelfde (Heb. 13:8). 'Jezus deed vele wonderen. Als je zegt dat die wonderen nu niet meer gebeuren, zeggen die wonderen van toen dus alleen iets over wie Jezus, de Zoon van God, is en niet over wat jij nu van Hem mag verwachten' (p. 93).

Je kunt vele beloften van God ver van je vandaan houden, door te zeggen: 'Ik ben geen apostel', maar 'Je kunt nooit de conclusie trekken dat de Geest alleen zo speciaal werkte in de apostelen. De Bijbel leert ons dit: Aan iedereen wordt de openbaring van de Geest gegeven tot welzijn van allen. 1 Korinte 12:8-10 beschrijft dat de Geest en de gaven van de Geest gegeven worden aan heel het lichaam van Christus (gemeente) en niet alleen aan de apostelen' (p. 96).

Beloften gaan door. Ook die over 'wondergaven'. Deze overtuiging blijkt een cruciale scharnier te zijn in het betoog van Hutten.

Gaven

De schrijver zegt goede dingen over de vrijheid waarin de Geest ons stelt. Bevrijding is in wezen al meer op de Here Jezus gaan lijken. Maar wat hij schrijft over 'bevrijdingspastoraat', vind ik minder goed. Hij meent dat boze geesten ook nu nog 'bestraft' moeten worden. Naast het gebed heeft Christus ons macht gegeven om in zijn naam boze geesten uit te drijven: 'In Jezus' naam, ga uit van hem (of haar), demon!' (p. 128). Uitdrijving en bestraffing zijn nodig.

Je moet dan wel weten 'welke demon of boze geest het is en of er sprake is van satanische bindingen'. Een 'zorgvuldige intakeprocedure' is noodzakelijk. We hebben dan ook mensen nodig, die de *gave* van de onderscheiding der geesten hebben. Hutten geeft zich daarbij geen rekenschap dat deze gave in het Nieuwe Testament nooit genoemd wordt in verband met duiveluitbanning. Hij waarschuwt om 'zomaar' te beginnen met bevrijdingspastoraat en schrijft: 'Ik geloof dat we kunnen groeien in de bediening van bevrijding' (p. 129).

Hutten onderscheidt - wanneer het gaat over de *gaven* van de Geest - tussen 'persoonlijkheidsgaven' en 'gemeentegaven'. De laatste zijn niet aan een bepaalde persoon gebonden, maar worden aan de gemeente gegeven wanneer de Geest dat nodig vindt. Zij heten ook wel 'wondergaven'. Hutten benadrukt dat het geven van gaven maar 'een klein onderdeel' van het werk van de Geest is. Het is verkeerd wanneer die gaven het een en het al worden. Bovendien zijn de 'gemeentegaven' weer een onderdeel van het 'totale gavenpakket'. Zo waarschuwt hij voor het op zoek zijn naar speciale ervaringen die een geloofskick moeten geven. Geen wonderchristendom!

Toch handhaaft Hutten dat God nog bijzondere wonderen doet. Hij geeft altijd wat Hij belooft. Zo belooft God ook vandaag nog 'de gave van zijn *genezing*' (p. 179). Jakobus 5:14-15 spreekt van een blijvende belofte. Hutten heeft 'best moeite' met genezingssamenkomsten, omdat de genezing dan plaatsvindt buiten de gemeente. Maar de Geest krijgt vaak te weinig ruimte in gemeenten. 'De dienst van genezing zal meer een plek moeten krijgen in de gemeentes' (p. 222). Wat Hutten schrijft over de gave en de dienst van de genezing, vormt niet het helderste deel van zijn boek. Hij spreekt respectvol over 'de bediening' van 'de genezer Jan Zijlstra'

(p. 221), maar niet helder wordt of het nu gaat om een echte gave om te genezen, of om iemand die krachtig bidden kan om genezing. Het valt op dat Hutten juist in dit gedeelte ons meldt: 'Bovendien ben ik iemand die net begint te ruiken aan die wonderlijke gaven van de Geest' (p. 220).

Onhelder is ook wat de auteur zegt over de gave van de *profetie*. Op pagina 161 heet het: '*Profetie* (de gave om regelmatig het Woord van God zo te brengen dat het mensen raakt)'. Op pagina 262: '*Profetie* is de gave om regelmatig het Woord van God zo te brengen dat het iets uitwerkt in levens van andere mensen. Het is een woord dat uit het hart van God naar ons toekomt. Mensen met deze gave kunnen anderen vaak haarscherp beoordelen.'

Maar Hutten zegt ook: 'Profetie wil zeggen: de Geest zelf spreekt door mensen rechtstreeks tot de gemeente' (p. 198). Profetie is 'door de Geest gegeven direct inzicht' (p. 199). We krijgen door de Geest als gemeente inzicht in de toekomst, we kunnen beter en anders gaan plannen, een richting en een plaats aangewezen krijgen om te wonen en te werken, inzicht ontvangen in wat mensen kunnen betekenen, en wij kunnen mensen doorgronden.

Wel duidelijk is dat Hutten de profetie als *openbaringsgave* nog ziet doorgaan. 'De Geest wil ons leven leiden door middel van de Bijbel, maar ook door profetie' (p. 199). Het gaat daarbij om '*rechtstreekse* openbaringen' van God, die tot ons kunnen komen 'in dromen, in visioenen, via beelden, via een bijbelwoord of een lied' (p. 200,20l). Wij moeten ervoor openstaan en een ontvankelijkheid ervoor ontwikkelen (p. 202). Luisterend bidden en biddend luisteren (p. 203). Hutten is ervan overtuigd dat wij Gods stem niet alleen in de Schrift horen. 'De gave van de profetie is bedoeld om te laten zien dat God er is en tot ons spreekt' (p. 200). Profeteren is een algemene opdracht, ook al krijgt niet iedereen deze gave. Maar wij moeten leren ernaar te verlangen.

Wat het *spreken in tongen* betreft, ook deze gave ziet Hutten doorgaan. Het kan een taal van mensen of engelen zijn (p. 207). 'Blijkbaar gaat het over een manier van lofzeggen of lofzingen waarbij je niet primair je verstand gebruikt' (p. 207). Hij springt - zonder nadere argumentatie tegenover de bedenkingen die daartegen zijn ingebracht - van wat Paulus zegt over het spreken in tongen over naar wat velen vandaag voor 'tongentaal' houden. Wanneer wij openstaan voor het werk van de Geest, zullen wij ontdekken dat Hij als Hij wil, buiten ons verstand om kan werken. 'Ik spreek nog niet in tongen. Toch mag ik mezelf ernaar uitstrekken. Als ik hoor over dat hele diepe contact met God, een prachtig bewijs van de werking van de Geest, ga ik ernaar verlangen' (p. 210).

Als een rode draad loopt door de hoofdstukjes over de 'wondervolle' gaven van de Geest wat Hutten op pagina 210 zegt: 'God kan zich blijkbaar op veel meer manieren dan ik ooit gedacht had aan mij laten zien. Ik verlang vaak naar nog meer tekenen van zijn aanwezigheid. Hij openbaart zich op onverwachte manieren' (p. 210).

Tekenen van zijn aanwezigheid…, daar hunkert de schrijver naar. Jezus is machtig. En de Heilige Geest staat voor kracht. Die macht en die kracht willen zichtbaar worden in een gemeente die vervuld is met de Geest en met zijn gaven, niet het minst in de genoemde 'wondervolle' gaven. 'Een kenmerk van de ware kerk is ook dat Gods kracht zichtbaar wordt' (p. 172).

Kritiek

Ik moet me in deze recensie beperken tot hoofdzaken. Graag zou ik ook ingaan op wat Hutten schrijft over het *zegenen* van elkaar. En zo is er nog meer te noemen. Mijn hoofdbezwaar is dat hij dit boek geschreven heeft, zonder eerst een studie op tafel te leggen waarin hij zich geargumenteerd exegetisch/theologisch verantwoordt. Ik begrijp dat je in een populair boek niet zo diep kunt gaan. Maar ik vind het ronduit treurig dat je dit alles voor (jonge) mensen propageert, zonder dat er een behoorlijke weerlegging heeft plaatsgevonden van wat anderen geschreven hebben.

Ik noem het punt van 'Gods beloften' met betrekking tot die 'wondervolle' gaven.

Wat doet Hutten met de verklaring die J. van Bruggen van Marcus 16:17-18 (beperkt tot de apostolische tijd) geeft (vgl. *Marcus. Het evangelie volgens Petrus*)? Waar lezen wij in het Nieuwe Testament dat deze gaven ons nog *altijd* zijn beloofd?

Wat doet Hutten met het onderwijs van C. Trimp over 'de tekenen van een apostel', die dienden als 'startversterkers' in het begin en het Woord 'bevestigd' hebben (vgl. *De gemeente en haar liturgie*)?

Wat doet Hutten met wat ik uitvoerig schreef over de gave van de profetie als een openbaringsgave die ertoe bijdroeg dat de kerk gebouwd *is* op het fundament van apostelen en profeten, en met mijn argumenten dat deze gave als openbaringsgave niet voortgaat (vgl. *Die in de waarheid leidt. Bijdragen over de Heilige Geest en zijn werk*)?

Wat doet Hutten met de verklaring die J.W. Maris geeft van 1 Korintiërs 13:8 (tongen zullen verstommen; vgl. *Geloof en ervaring. Van Wesley tot de pinksterbeweging*)?

Hutten weerlegt onze uitleggingen niet. We worden eigenlijk gewoon genegeerd. Het is hard om het te zeggen. Maar het komt er wel op neer.

Hutten stoort zich niet aan 'grote namen', maar wil gewoon de Bijbel geloven (p. 195). Ik reken mijzelf niet tot die 'grote namen'. Maar Hutten leest de Bijbel toch niet alleen? Wanneer gereformeerde broeders de Schrift verklaren, is het dan niet het minste wat je als iemand die erkent dat hij zelf 'nog onderweg' is, kunt doen hun onderwijs serieus nemen en erop *ingaan*?

De lezer zal begrijpen dat ik enigszins verontwaardigd ben over de manier waarop deze dienaar des Woords (jonge) mensen wil leiden tot een 'meer' van de Geest.

Impasse

Ik moet bekennen dat ik mij ernstig zorgen maak. Het boek van Hutten is vlot en aansprekend geschreven. Het zal

aftrek vinden. Maar ik vraag mij ernstig af: wordt bij al het goede wat er ook in staat, hier uiteindelijk *goede* leiding gegeven? Wanneer wij naar dit boek luisteren, zal ons kerkelijk leven ingrijpend veranderen. Wij krijgen dan te maken met 'profetieën', 'diensten van genezing', 'tongentaal' en 'duiveluitbanning'. Het ontvangt een 'schriftuurlijke' plaats in ons midden. Ik neem collega Hutten zeer serieus: hij spreekt over 'verzet' tegen het werk van de Heilige Geest (p. 195), over een 'te weinig ruimte krijgen' van de Geest (p. 222), over 'de Geest pijn doen' (p. 160) en over een 'God buitensluiten' als wij de aanwezigheid van de gaven (ook de 'wondervolle') van de Geest ontkennen. Het liegt er allemaal niet om. Mijns inziens zet hij daarmee de zaak op scherp.

De collega's Hans van Benthem en Klaas de Vries schrijven: 'We zouden broeders en zusters die positief staan tegenover invloeden vanuit de charismatische beweging, willen vragen één ding onder ogen te zien: dit denken zelf en de energieke manier waarop het wordt uitgedragen, dreigt scheiding te maken tussen christenen' (*Meer dan genoeg. Het verlangen naar meer van de Geest*, p. 166). Deze scheiding wordt door het boek van Hutten niet weinig in de hand gewerkt. Wat het boek *Meer dan genoeg* wil corrigeren, wordt voor een belangrijk deel door Hutten juist gepropageerd.

Het laat zien dat wij als kerken hier in een *impasse* zijn geraakt. Er wordt tegen elkaar in geschreven. Er wordt heel verschillend leiding gegeven. Niet op een ondergeschikt punt, maar over het werk van de Heilige Geest. Dit raakt de prediking, het geloofsleven, de spiritualiteit, het pastoraat en wellicht nog meer. Het lijkt me tijd worden dat *kerken* zich over deze zaken gaan uitspreken. Onze belijdenis spreekt - naar ik zie - niet expliciet over de zaak in geding (hoeveel zij ook zegt over het werk van de Geest).

Onze generale synoden geven zich veel moeite om de gemeenten te doen onderwijzen over het huwelijk en de zondagsviering. Het wordt tijd dat de kerken ook iets gaan zeggen over wat in het boek van Hutten wordt gesteld. Moet het die kant op? Hebben wij sinds eeuwen als gereformeerde kerken toch geen recht gedaan aan wat de Here belooft? Is het werk van de Geest door ons 'ingeperkt'?

Een huis dat tegen zichzelf verdeeld is, zal geen standhouden (Mat. 12:25). Het boek van Hutten laat zien hoe wij op een belangrijk punt verdeeld zijn. Een punt dat - hoe wij het ook wenden of keren - diepingrijpend voor het leven en de koers van onze kerken is.

Hoe ingrijpend staat het ineens voor ons, wanneer Hutten vertelt van de 'profetie' die hij van een 'gewaardeerde broeder' ontving over zijn leven. Deze broeder zag 'een beeld van een doos voor mij vol met papieren en uit die doos vlogen allemaal witte duiven'. De broeder bad voor Hutten en zegende hem. Hutten schrijft: 'Hij kon niet weten dat ik bezig was met een boekje over de Heilige Geest. Ik besefte op dat moment dat hij zonder dat hij mij diep kende, inzicht had in mijn persoonlijk leven' (p. 195). En hoe ingrijpend staat het voor ons als hij zegt: 'De Geest werkt met het Woord, maar soms ook zonder het Woord'; 'Hij zegt soms direct dat we ergens niet of wel heen moeten gaan' (p. 90). Het blijkt ook uit wat Hutten zegt over de 'rechtstreekse openbaringen', om van wat hij zegt over duiveluitbanning maar te zwijgen.

Ten slotte

De lezer zal begrijpen dat ik grote moeite heb met het boek van ds. Hutten. Wij hebben reeds vaak jonge mensen verloren aan evangelisch/charismatische gemeenten. Heel wat ouderlingen in onze kerken weten ervan mee te praten. En een Alpha-cursus die vaak te onkritisch wordt gebruikt, levert in verschillende gemeenten problemen op. Het boek van Hutten brengt correcties aan (o.a. ten aanzien van de vervulling met de Geest), maar neemt uiteindelijk weer veel charismatisch gedachtegoed over, zij het met kritiek op uitwassen.

Nu een van onze voorgangers meende zo onomwonden en nadrukkelijk leiding te moeten geven, kan ik het niet anders zien dan dat het tijd is dat *de kerken* tot een beoordeling komen. Ik roep niet op tot actie tegen een collega. Ik roep op tot een kerkelijke taxatie: wat is hier nu *goede* leiding? Hoe is het naar de Schrift als het gaat over die 'wondergaven' en wat mogen wij van de Geest verwachten?

Recent deden veertien broeders uit zeven verschillende landen een *Candlestand Statement* het licht zien, een werkdocument over de Heilige Geest en zijn werk, dat ontstond naar aanleiding van de wereldwijd toenemende invloed van de charismatische beweging. Het werd ook naar al onze kerkenraden gezonden als handreiking. Hoeveel waardering ik ook heb voor dit stuk, het is geen *kerkelijk* stuk. Ik meen dat de tijd gekomen is dat onze *kerken* gaan spreken en dat het komt tot een *kerkelijke* onderwijzing. Het zal op de generale synode van Amersfoort-Centrum nog wel niet haalbaar zijn. Maar dat het urgent is, toont het boek van collega Hutten aan. Ik herinner ook aan wat in verschillende gemeenten speelt en tot verwarring leidt.

Ga ik te ver, wanneer ik stel dat de eenheid van *geloof* hierbij in geding is? In elk geval raken de genoemde zaken het verstaan van de Schrift, de geloofsbeleving, Gods beloften en het pastoraat.

Ruim dertig jaar studeer ik en publiceer ik over het werk van de Heilige Geest. Misschien heb ik er niet goed over geschreven en heb ik het werk van de Geest tekortgedaan. Ik wil mij graag door de kerken laten onderwijzen. Maar laten de *kerken* dan ook *spreken*!

Er is immers die stralende belofte: 'En indien gij op enig punt anders gezind zijt, God zal u ook dat openbaren', waarbij tegelijk de vermaning klinkt: 'Maar hetgeen wij bereikt hebben, in dat spoor dan ook verder' (Fil. 3:15-16).

N.a.v. Ds. Gert Hutten, *Verrast door de Geest*, uitg. Barnabas, Heerenveen 2004, ISBN 90-5829-434-X. 262 pag. Prijs € 17,50.

Woordjes leren

Jongens, heb je verdriet,
sprak toen de leraar Grieks

dan moet je woordjes leren, woordjes
leren. Hij knikte energiek

zodat er as viel op zijn vest,
maar dat was toch al vies.

Wij lachten half vertederd,
half meewarig, want tragiek

daar wist je alles van en hij,
heel oud, haast vijftig, niets.

En dat het overging als je maar
woordjes leerde, dat was iets

zo absurds, zo dolkomieks
dat het in omloop kwam als een

gevleugeld woord. Het klapwiekt
nu verdrietig om mij heen

omdat ik later woordjes leerde
waarmee je 't monster kunt bezweren

en ik hem niet meer zeggen kan
hoe ik soms naar die stem verlang,
naar dat onhandige advies.

J. Eijkelboom

Uit: *Kippevleugels 1991*

Woordjes leren tegen verdriet.
Dat kunnen gereformeerden ook:
woordjes van de psalmen;
woordjes van de catechismus;
woordjes van het Woord;
woordjes van troost;
woordjes van Christus!

Gedicht **G. Slings**

NGK kiest definitief voor vrouw in ambt

De achtste januari was zonder meer een historische dag voor de NGK. En eigenlijk ook voor de kerken die met dit kerkgenootschap contacten zoeken of onderhouden. De Landelijke Vergadering (LV) van deze kerken nam het definitieve besluit tot toelating van de zusters van de gemeente tot de ambten. Niet alleen tot het diakenambt (dat is daar al ruim een decennium het geval) maar nu ook tot het 'opzienersambt'. Kerken zijn vrij om ook zusters tot het ouderlingenambt te roepen. Ook het predikantschap moet mogelijk zijn, al vallen er nog een paar praktische probleempjes te regelen.

In principe was dit allemaal vorig jaar al besloten, natuurlijk. Maar een extra LV was, naar het daar geldende kerkrecht, nodig om een dergelijk besluit definitief te maken. Een LV waar in principe alle NG-kerken vertegenwoordigd zijn. Dat is dus nu gebeurd. In *Opbouw* (het nummer van 14 januari) wordt uit hun eigen kring verslag gedaan door Sander Klos (onder de titel: 'Grote meerderheid voor vrouwelijke ouderling'). Hij schrijft:

Zusters in de gemeente kunnen wat de voortgezette Landelijke Vergadering betreft voortaan worden benoemd tot ouderling. De vergadering, waar (bijna) alle gemeenten persoonlijk waren vertegenwoordigd, telde 59 voorstemmers, 17 tegenstemmers en 9 onthoudingen. Ook werd het Akkoord van Kerkelijk Samenleven in een gewijzigde redactie met enkele kleine amendementen goedgekeurd. Dit wel na een korte, maar felle discussie.

Hoewel de vrouwelijke ouderling voortaan 'bijbels verantwoord' wordt geacht, zullen tal van gemeenten het besluit niet uitvoeren. Geheel volgens NGK-gebruik wordt dat gerekend tot de christelijke vrijheid van de gemeente.
Uit de stemverklaringen van onder meer Breukelen, Wezep, Zoetermeer en Zwolle (Zuiderkerk) bleek aarzeling over de manier waarop met de bijbel wordt omgegaan (schriftverstaan belangrijker dan schriftuitleg) en of er wel genoeg is gestudeerd op dit onderwerp. Ook werd ervoor gepleit meer rekening te houden met de contacten met de Christelijke Gereformeerde en Gereformeerd Vrijgemaakte kerken in de 'kleine oecumene'.
In Katwijk hebben de Vrijgemaakten om die reden de samensprekingen stopgezet, meldde ds. Compagnie. Ds. Van der Linde van Zwolle (Zuiderkerk) zei te vrezen dat ook de Vrijgemaakten in Zwolle dat zullen doen. 'Ze hebben al de nodige interne spanningen, denk maar aan iets als Reformanda, en daar moet niet teveel bij komen.'
Andere gemeenten, zoals Hengelo, Arnhem en Alkmaar, stemden voor, maar zullen wachten met invoering tot hun (Christelijke Gereformeerde) partners dat ook kunnen doen.
Een van de meest kritische geluiden kwam van ds. Van Es van Wapenveld, die hoopte dat het besluit 'verhoed' zou worden. 'Het gezaghebbend leidinggeven is voorbehouden aan bepaalde broeders. Daarvoor mag je een zuster niet roepen, wel voor talloze andere taken in de gemeente. Deze manier van "functioneel bijbellezen" speelde al bij de openstelling van het diakenambt, maar toen mocht niet worden gezegd, dat het ambt van ouderling dan ook wel zou volgen. De kerk belijdt dat zij één is in Christus en die kerk kent zowel een rijke verscheidenheid als een armzalige gebrokenheid. Het zou goed zijn als we op dit historische moment een bijdrage kunnen leveren aan de band van eenheid. We hebben op de Landelijke Vergadering onvoldoende de theologische discussie gevoerd. Hier hadden de Schriften geopend moeten worden, desnoods nachten lang.'

Eigen plaats

Het moderamen onder voorzitterschap van ds. Willem Smouter ontraadde enkele taalkundige en meer inhoudelijke amendementen van Gorkum, Deventer en Amersfoort-Zuid.
Volgens Smouter zal het besluit ongetwijfeld leiden tot stappen terug in de samenwerking met andere kerken. 'Maar er is ook voortgang in de gesprekken. Onze susterkerken zijn meer geneigd hierover met ons te spreken. En in die gesprekken zal dit besluit een eigen plaats krijgen. En laten we eerlijk zijn; als we dit besluit niet nemen, dan zijn er ook spanningen.'
Ook vond hij de Landelijke Vergadering niet de plaats voor een uitgebreide theologische discussie. 'We hebben een advies gevraagd aan terzake kundige broeders en

Persrevue **P.L. Storm**

zusters en over dat advies vormt de LV zich een mening.'
Voor de stemming verlieten Wieringermeer, Wageningen en Heerenveen de vergadering, omdat ze zich zouden onthouden van stemming. In de praktijk gold een onthouding namelijk als tegenstem en dat ging hen ook weer te ver. 'In onze kerkenraad staakten de stemmen, dus willen we niet voor of tegen stemmen', vertelde de afgevaardigde van Wieringermeer.

Meer lijnen

In zijn slotwoord sprak Smouter over 'een ingrijpend moment in onze ontwikkeling'. 'De één is blij dat een belemmering voor het Evangelie is weggenomen, de ander vindt dat we een verkeerde wissel hebben genomen. En wat zijn onze motieven? Is dit de vrucht van diepgaande schriftstudie of beïnvloedt de tijdgeest ons? Het bijbelgedeelte 1 Samuël 12:16-25 heeft mij geholpen met dit soort zaken om te gaan. Samuël stond daar op een scharnier in de tijd tussen de richteren en de koningen. Hij vond de keus voor een koning maar niks. God was immers Israëls koning? Maar na een letterlijke en figuurlijke donderpreek moest hij toch een koning aanstellen. En hij hield het volk voor, dat trouw aan God het belangrijkste is.'
'Zat God voor een probleem? Want het was geen verdiepte bijbelstudie, die het volk deed vragen om een koning. Blijkbaar niet. En er was echt een koning nodig. En tevens vormde die koning een centrale lijn in Gods plan, mits ontdaan van onzuiverheid, zoals Saul merkte. Volgens mij moeten wij zo ook naar dit besluit kijken. De bijbel laat meer dan één lijn zien en in Christus bestaan geen man of vrouw. Het gaat erom, hoe wij God dienen met onze gaven.'
Een aparte commissie buigt zich voor de volgende LV over de gevolgen van de toelating van zusters in het ambt van predikant.

Klos vervolgt zijn artikel nog met een verslag over de aanpassingen van het AKS, maar het ging me om dit gedeelte. Het is enorm teleurstellend om te moeten constateren hoe klein de minderheid is die zich tegen dit besluit gekant heeft. En dan helemaal, als je ziet dat ook nog weer een aanzienlijk deel van die minderheid eerder om kerkpolitieke redenen tegen geweest is (niet verstandig in huidige samensprekingssituaties) dan vanuit principiële overwegingen zoals die van ds. Van Es. Terwijl hier een belangrijke wissel genomen is. Niet alleen op het punt van de vrouw in het opzienersambt op zich. Maar ook in het omgaan met het gezag van de Schrift. Schokkend is toch de manier waarop de eenheid van de Schrift is ingeruild voor het spreken over diverse, met elkaar niet te harmoniëren 'lijnen' in de Schrift, waarbij het in feite dan aan ons staat om uit te maken welke lijn we wensen te volgen. Wil een ander de andere lijn volgen, prima. Dan laten we elkaar gewoon vrij. Zo maak je van je nood (het constateren van vermeende, elkaar tegensprekende lijnen in de Schrift) zelfs je deugd (ieder mag het zelf weten).
Terecht becommentarieerde het *Reformatorisch Dagblad* enkele dagen later onder de titel ''t Schaap is over de dam' als volgt:

Dames mogen in de toekomst de Nederlands Gereformeerde Kerken dienen als ouderling en predikant. De Landelijke Vergadering heeft de knoop doorgehakt. Geruime tijd bleek een beduidende meerderheid in de diverse kleinere gereformeerde denominaties niet in te stemmen met het toelaten van vrouwelijke ambtsdragers. Maar het eerste schaap is nu over de dam. Het besluit van de meerderheid binnen de Landelijke Vergadering - want niet iedere afgevaardigde kan zich in de genomen beslissing vinden - heeft ondertussen consequenties voor de kleine oecumene.

Primair heeft de kwestie invloed op de eenheid binnen de kerken. Dat gevaar is altijd aanwezig bij synodale beslissingen over heikele kwesties. Indien een minderheid zich niet kan vinden in een uitspraak waarbij - volgens hen - het gezag van de Bijbel in het geding is, leidt dat gemakkelijk tot tegenstellingen. Het gros van afgevaardigden zal dan blij zijn met de verkregen ruimte. De tegenstemmers ervaren ingrijpend verdriet. Zulk meningsverschil kan de koinonia, de gemeenschap, schaden. Handelingen 2:42 spreekt over het volharden in de leer der apostelen en in de gemeenschap. In Filippensen 3:10 schrijft de apostel Paulus: 'Opdat ik Hem kenne, en de kracht Zijner opstanding en de gemeenschap Zijns lijdens.' Maar waar allerlei soort van polarisatie de kerken bezighoudt - op welke wijze zij ook gereformeerd heten - leidt dat gemakkelijk tot verwijdering en verdenking. De band van de gemeenschap blijkt steeds losser. Dat betreft niet slechts de genoemde kwestie van de vrouw in het ambt. In toenemende mate staat ook de gemeenschap binnen andere kerken onder druk.

Terecht sprak de preses van de Landelijke Vergadering, ds. W. Smouter, over een 'ingrijpend moment.' Het feit dat hij de vraag 'Hoe nu verder?' stelde, bewijst dat hij het risico van vervreemding binnen de kerk wel peilde. Zijn waarschuwing tegen de tijdgeest - zal die het winnen, of zullen we in de nieuwe omstandigheden trouw blijven aan de Heere? - verdient bijval. Ook voor de zogenoemde kleine oecumene is het besluit van de meerderheid van de Landelijke Vergadering van belang. In oktober publiceerde een achttal predikanten uit de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt een manifest waarin ze zich kritisch toonden ten aanzien van de Nederlands Gereformeerde Kerken. Juist over het rapport betreffende de vrouw in het ambt. Omdat daarin een manier van omgaan met de Schrift naar voren zou komen die 'een breuk' betekent met het gereformeerde verleden. Het nu genomen besluit maakt dat verschil groter. Ten aanzien van de contacten tussen de Nederlands Gereformeerde en de Christelijke Gereformeerde Kerken vallen soortgelijke opmerkingen te maken.

Van een breuk met het verleden is zeker sprake. Na de Reformatie rees soms de vraag in hoeverre vrouwen een positie konden hebben in de kerk. 'Als het voorvalt', moet Luther ergens in een preek uit 1522 hebben gezegd, 'dat geen man aanwezig is, dan kan een vrouw optreden en voor anderen preken naar vermogen.' Dat blijft echter een noodgeval! Calvijn kent wel twee groepen diakenen: een voor het besteden van de aalmoezen en de andere voor de ziekenverzorging. Bij dat laatste wil hij vrouwen inschakelen. Maar de Geneefse reformator wil een vrouw niet toelaten tot het ambt. Gaat het bij de meningsverschillen rond geloofsvragen om een steeds beter verstaan van de Heilige Schrift? Of is er ook binnen de christelijke gemeente sprake van invloed van het voor de actuele cultuur kenmerkende individualisme? En heeft dat een schadelijke invloed op de gemeenschap? Dat valt te vrezen. En het is veel breder dan één enkele gereformeerde denominatie en dan één enkel besluit over de vrouw in het ambt.

In het *Gereformeerd Kerkblad* (Overijssel, Gelderland etc.) van 8 januari schreef ds. H.J. Messelink, in het kader van een vooruitblik op 2005, over het streven naar kerkelijke eenheid:

Naar die eenheid verlangen we. Zo zijn we ook in gesprek met de Nederlands

Gereformeerde Kerken. Enerzijds komen er vanuit dat gesprek hoopvolle signalen. Er is op veel punten sprake van herkenning. Op diverse plaatsen leiden de samensprekingen tot intensiever contact. Tegen de achtergrond van die ontwikkeling is het bijzonder jammer dat de NGK op hun landelijke vergadering hebben besloten de ambten van predikant en ouderling voor zusters der gemeente open te stellen. Hoe je verder ook over de bijbelse onderbouwing van dit besluit mag denken, zeker is dat het een stuk vervreemding zal oproepen in kerkelijke contacten. Het is ook een gewichtig besluit, dat te maken heeft met een bepaalde manier van lezen en uitleg van de Heilige Schrift. Door dit besluit worden de samensprekingen zwaar onder druk gezet. Ik begrijp ook niet goed waarom dit besluit nu genomen moest worden. Het betekent een breuk met de praktijk van vele eeuwen kerkgeschiedenis en schept een kloof met andere kerken-van-de-Reformatie. Ik krijg soms de indruk dat de NGK graag samenspreken (met name met de CGK en met ons) maar ondertussen alle ruimte claimen om een eigen weg te gaan. Ik vind dit besluit van weinig fijngevoeligheid getuigen naar de kerken toe, waarmee samengesproken wordt. Ik ben benieuwd hoe de reactie van onze synode straks zal zijn.

Het valt te hopen en te bidden dat dat een hele duidelijke reactie zal zijn. Juist wat betreft het grote zere punt: de 'manier van lezen en uitleg van de Heilige Schrift'. Je moet er namelijk niet aan denken dat het *RD* gelijk zou krijgen met de typering: de NGK zijn nog maar het eerste schaap dat wat dat betreft over de dam is.

De haalbaarheid van meele(v)(z)ende kerkenraden

Dit nummer van *Nader Bekeken* verschijnt wanneer de termijn net verstreken is, dat kerken nog hun stukken naar de synode kunnen sturen. Dat geldt ook voor de eventuele reacties van kerken op wat deputaten aan de GS rapporteren en voorstellen. Officieel staat de termijn waarin de kerken daar gelegenheid voor hebben, meestal op zes maanden. In de praktijk gaat het nogal eens anders. Al helemaal dit keer, heb ik de indruk. Dat zal komen omdat de synode van Amersfoort 2005 een maand vroeger zal starten dan bij vorige synodes het geval was. Het komt ook omdat sommige rapporten wel erg laat verschenen zijn. Zo kwamen de deputaten eredienst zo'n anderhalve maand voor het verstrijken van de inzendingstermijn (19 februari) met hun rapport van ruim 100 A4'tjes! Wat kunnen de kerken dan nog?

Deze zaken worden ter sprake gebracht door ds. A. Bas in de *Gereformeerde Kerkbode* (Groningen-Fryslân-Drenthe) van 14 januari 2005. In een artikel ('De Generale Synode van Amersfoort 2005') geeft hij eerst de nodige informatie over het bestaan en functioneren van deputaatschappen. Onder het kopje 'Haalbaar?' maakt hij dan de volgende behartigenswaardige opmerkingen:

Haalbaar?

We zagen, dat deputaten door de synode worden aangesteld om een bepaalde opdracht uit te voeren. En ook, dat ze over hun werk rapporteren en die rapporten naar alle kerken worden toegestuurd. Zodat die in de gelegenheid zijn om daar kennis van te nemen en eventueel opmerkingen bij te maken.

Maar hebben al die kerkenraden daar dan de tijd voor? - zou iemand kunnen vragen. Immers, wie zijn oor te luisteren legt, vangt her en der nog wel eens wat klachten op over alle vergaderwerk waar ambtsdragers mee te maken krijgen. Want om in een doorsneegemeente alles een beetje in goede banen te leiden - dat valt vaak nog niet mee en kost heel wat vergaderuren. En is het dan reëel om te denken dat die kerkenraden dan óók nog in de gelegenheid zijn om een hele stapel deputatenrapporten te verwerken?

Als je het mij vraagt, ligt daar inderdaad een probleem. Want als ik me goed herinner, was het op z'n vroegst medio november dat de eerste rapporten binnenkwamen, en is de sluitingsdatum voor het inzenden van stukken naar de synode van

Amersfoort gesteld op medio februari. En dat betekent, dat de kerkenraden al met al dus drie maanden hebben om alles te verwerken en eventueel te reageren. En dat is toch wel wat weinig...

Gevolg hiervan zou kunnen zijn, dat kerkenraden ervoor kiezen om maar een deel van de rapporten te bespreken. Of er zelfs maar helemaal geen aandacht aan te besteden. Met als gevolg dat de synode en de dingen die daar besproken worden, veel verder van de kerken af komen te staan dan goed is. Want ja, we zagen al - de synode behandelt wel zaken die álle kerken aangaan. En waar alle kerken dus eigenlijk ook zoveel mogelijk bij betrokken zouden moeten zijn en in mee zouden moeten leven en bidden.

Maar ja, wat kunnen we eraan doen om dat te verbeteren? Nu, de synode zou kunnen proberen om het aantal deputaatschappen binnen de perken te houden. Want hoe meer deputaatschappen, hoe meer rapporten. En de deputaten zouden kunnen proberen, om op tijd en bondig te rapporteren. Zodat de kerken ook echt in de gelegenheid zijn om van hun rapporten kennis te nemen. Want wees eerlijk, voor de kerken hebben ze hun werk uiteindelijk toch gedaan?

Het zal, denk ik, inderdaad wijs zijn wanneer een synode zich bewust de vraag zou stellen of er niet voor één (op een synode volgende) periode te veel tegelijk allemaal overhoop gehaald of in studie gebracht wordt. Het zou toch een heel ongewenste situatie worden, wanneer kerkenraden echt (uit een soort moedeloosheid) een houding ontwikkelen van: ze zoeken het maar uit op het synodale niveau, wij trekken plaatselijk ons plan wel. Ook voor synodes geldt de wijsheid die prof. Te Velde eens aan kerkenraden meegaf: 'Je moet niet alles tegelijk aan willen pakken. En je moet ook niet beginnen aan een taak, die je eigenlijk niet aankunt. Onmisbaar is daarom ook wat in het Duits heet: "Mut zur Lücke". Dat is de moed om niet volmaakt te zijn, om fouten te maken, ja zelfs op bepaalde terreinen het werk te laten liggen tot er meer tijd en gelegenheid voor is. Zulke lacunes kunnen je wel eens dwars zitten. Maar het is beter om de meest urgente en belangrijke dingen goed te doen, dan op alle fronten tegelijk bezig te willen zijn en daardoor overal half werk te leveren' (*Gemeenteopbouw 1*, p. 76). Half werk gaan we als kerken ook leveren naar mijn overtuiging, wanneer op zich imposante werkstukken van deputaatschappen inhoudelijk niet meer echt de aandacht en de bezinning hebben gehad van de kerken. Dat is vragen om een kerkrechtelijke praktijk die we als gereformeerden nooit gewild hebben: een groeiende kloof tussen plaatselijk en landelijk niveau.

De theologie van dr. A. van de Beek

Eén van de meest spraakmakende en tegelijk lezenswaardige theologen in Nederland is al een tijdje ongetwijfeld de VU-dogmaticus dr. A. van de Beek. Ook orthodox-gereformeerde mensen weet hij door wat hij schrijft, vaak voor zich in te nemen door de wat bevindelijke toonzetting van zijn schrijven, de originaliteit en diepgang van zijn gedachten, en het lekker tegendraads zijn tegenover veel heersende theologische modes. Een gereformeerd hart haalt zich regelmatig op aan de manier waarop hij kritisch ingaat op de evangelicalisering van het protestantisme, de neiging tot aanpassing van de kerk aan de wereld, te optimistische verwachtingen over de mogelijkheden van de mens en de maakbaarheid van de samenleving. Van de Beek lezen is ook echt de moeite waard. Maar wel moet bedacht blijven dat de boeiende vaatjes waaruit hij tapt, beslist nog geen gereformeerde vaatjes zijn. Je kunt hem ook te gauw annexeren! In *Centraal Weekblad* (van 10 december 2004) schrijft dr. H. Vreekamp een uitvoerige recensie (met als titel 'Het lijden van de schepping, de mens en God') over een recent boekje van Van de Beek. Nu gaat het me niet om dat laatste boekje. Ook niet om Vreekamps eigen opvattingen. Maar binnen zijn artikel is een korte typering te vinden van de kerngedachten van Van de Beeks theologie. Dat deel van zijn artikel neem ik hier graag over. Dat leek me wel verhelderend en handig. Vreekamp schrijft:

Lijden

Om Van de Beek te begrijpen moet je zijn theologische ontwikkeling kennen. Theologie kan ik alleen bedrijven vanuit een persoonlijk aangesproken zijn door God, zegt hij. Er zijn nieuwe ervaringen die ons hele staan in de wereld veranderen. Het zijn de ervaringen van Verdun en Auschwitz. Naast die van de ontdekking van de evolutie. En van de verkenning van het heelal. Theologen moeten deze moderne ervaringen een theologische plaats geven. Lukt dat niet, dan kunnen we de theologie afschrijven. Dan maakt ze zichzelf overbodig. Zo'n verandering van paradigma in de theologie noemen we een bekering, aldus Van de Beek.

In zijn boek Jezus Kyrios, één geheel vormend met De kring om de Messias, beschrijft hij het diepst hoe hij zelf onze tijd ervaart. We leven in een wereld van onderdrukking, schuld, woede, lijden en oppervlakkigheid. De kluwen van leed en wat mensen elkaar aandoen, bepaalt voor hem het meest het gezicht van de twintigste eeuw.

In zijn eerste gemeente Lexmond waren er in vier jaar twintig dodelijke ongelukken. Een wiel raakte los van een auto en verpletterde een kind. Er hing een doem over het dorp. Wie zou de volgende zijn? 'Mijn theologie is opgekomen uit het pastoraat', zal hij later schrijven.

Toen kwam in 1995 Yad Washem, de existentiële ontzetting. Sinds die tijd ligt deze ervaring als een deken over zijn theologie. Van hieruit hervindt hij het dogma van de oude kerk: de lijdende God, die Jezus Christus heet. En zo herleest hij de Bijbel, allereerst het Nieuwe Testament. Hoewel we de toestemming van de auteurs van het Nieuwe Testament niet nodig hebben om

in Christus als God te geloven, verklaart hij. Ons geloof moet het doen met een innerlijk overtuigd zijn. Van de Beek is innerlijk steeds meer overtuigd geraakt van de theologie die bij sinds Waarom? uitdraagt. Een allesoverheersende theologia crucis, theologie die ontspringt aan het kruis van Christus. Dat blijkt ook uit de grote drie bij van Van de Beek: Irenaeus, Athanasius en Luther.

Onvolkomen schepping

Van daaruit schrijft hij zijn scheppingsleer. God zelf lijdt aan zijn schepping, die Hij niet perfect heeft gemaakt. Als Schepper is God tegelijk Verlosser. Evolutionistisch denken speelt voor Van de Beek een belangrijke rol. Dat de mens van de aap afstamt, hoort tot het christologisch dogma.

Vreekamp doelt met die laatste opmerking ongetwijfeld op het betoog hierover van Van de Beek in zijn boek uit 1996 (*Herschepping*), dat uitloopt op de volgende conclusie: 'De christologie van Chalcedon (het concilie uit 451 waar de kerk uitsprak over de twee naturen van Christus dat ze onvermengd en onveranderd, ongedeeld en ongescheiden zijn, PLS) is niet eerder serieus genomen, dan wanneer we niet alleen zeggen dat Jezus Christus God uit God en Licht uit Licht is, maar ook dat Hij "van de apen afstamt"' (p. 112). Vreekamp vervolgt zijn weergave:

Er is geen cesuur van de zondeval als allesbeheersende kloof. De kern van onze verlorenheid is niet dat we dit of dat misdaan hebben, maar ons bestaan zelf. Grootste probleem is niet dat we zonden doen, maar dat we zondaar zijn. Tegelijkertijd heeft de mens zelf geen schone handen. Er is te veel lijden dat op onze naam staat. Maar God kan evenmin zijn handen in onschuld wassen. Zijn project schepping vertoont te veel onvolkomenheden. 'Hij is niet de Schepper van een perfecte wereld, maar van deze concrete wereld waarin mensen leven' (p. 116). In het lijden aan de wereld vinden ze elkaar, God en mens. In de nacht van Golgotha en Auschwitz, het bittere kruid van de dood.

Heidense natuur

Wat drijft Van de Beek het zo te zeggen? Dat God één is. Het Sjema van Israël (Deut. 6:4) drijft hem. Kun je de eenheid van God ooit overdrijven, roept hij uit. Als God niet één is, is alles verloren. Critici willen Van de Beek dwingen met twee woorden te spreken, kruis en opstanding meer te onderscheiden. God en het kwaad moet hij ook meer uit elkaar halen. God kan immers niet de bron van het kwaad zijn. Maar wie of wat dan wel? De eerste die ons helpt bij het dualisme, is de Satan, meent Van de Beek. Satan als tegengod, dat is hem te veel eer. Grondprobleem van de hedendaagse theologie is voor Van de Beek dan ook dit 'denken in tweeën'. Daarom verdedigt hij te meer dat de wortel van alle hedendaagse discussies in de theologie ligt in 'de God die oordeel en genade in één is'.
Van de Beek is er dus werkelijk alles aan gelegen de eenheid van God te bewaren. Het Sjema geldt ook de kerk. Hij is bang voor trinitarische 'spreiding', het menselijk verdelen van de ene God over Vader, Zoon en Geest. Dan kruipen we toch weer onder de eenheid van God uit. Zeker als heiden-christenen die blijven lonken naar de vele goden, op grond van onze heidense natuur van verdeel en heers.
Maar, zo is mijn wedervraag, is de eenheid in onze handen dan wel veilig? Monotheïsme wordt bij ons snel monomaan. Christendom en islam, als monotheïstische godsdiensten, blinken niet uit in het vermijden van godsdienstoorlogen. Daarom kunnen we niet zonder de spreiding, het onderscheid tussen Vader en Zoon, zoals Paulus het Sjema voor de heiden-christenen in Korinthe vertaalt: Eén God, de Vader en één Heer Jezus Christus (1 Kor. 8:6).

Trechter

Als theoloog promoveerde Van de Beek op de menselijke persoon van Christus. Daarvóór schreef hij als bioloog een dissertatie over de bramen in Gelderland. De beide proefschriften trekken hem sindsdien van twee kanten uiteen. Mag ik gewoon terug de natuur in, me neerleggen bij de evolutionistische gang van het universum? Of ben ik levenslang gekluisterd aan de Gekruisigde? In elk geval beseft de theoloog/bioloog dat de natuur en de geschiedenis van deze wereld door de nauwe trechter van Golgotha gaan. Van de Beeks antwoord is: ik leef in één wereld, voor het aangezicht van de ene God. Door Hem weet ik mij aangesproken, op hoop tegen hoop, met alle aanvechting van dien.
In dit samengaan van persoonlijke bevinding en kosmisch-wijde theologie in één persoon herken ik de kabbalist. De notie zimzum uit de geschiedenis van de kabbala spreekt Van de Beek aan. Volgens die metafoor 'houdt God de buik in', maakt Hij zo een 'holletje' waarin ruimte ontstaat voor de schepping. God maakt dus ruimte voor de schepping in zichzelf. De grens tussen God en de wereld is een grens van ons uit, maar niet van God uit, schreef Van de Beek ooit. En het aanrakingspunt tussen God en de schepping: daarover gaat het in de christologie.
Van de Beek denkt vanuit dit midden. God participeert in Christus in deze concrete wereld. Vanuit de Hogepriester op Grote Verzoendag in Jeruzalem die op de ene dag in het jaar de ene, onuitsprekelijke Naam van God uitspreekt. Leven ontspringt in het midden van de dood. Wij ontmoeten God in de dood. Niemand kan immers God zien en leven. Sterven is God ontmoeten, luidt het in de tale Kanaäns. Het offer vormt het midden van de kring. In het offer komen leven en dood samen. Zelfs het dualisme tussen leven en dood bestaat niet meer. Pasen is oorspronkelijk de viering van de dood van Christus.
Van de Beek denkt in kringen vanuit Golgotha. In dit licht worden zijn radicale uitspraken over Israël inzichtelijk. Israël is de kring om de Messias. De kring om de priesterlijke Messias, wel te verstaan. Van de Beek is zozeer onder de indruk van het lijden, dat zijn christologie hierdoor volledig gestempeld is. Christus als priester verzwelgt Christus als koning en profeet.

Het is knap om zo in enkele alinea's het denken van iemand samen te vatten en te typeren. Wie een wat uitvoeriger introductie zoekt in Van de Beeks denken, inclusief wat meer beoordeling vanuit gereformeerd standpunt, kan goed terecht in een artikel dat prof. dr. B. Kamphuis een paar jaar geleden schreef: 'God, het kruis en de schepping. Aspecten van de theologie van A. van de Beek' (in: *Radix*, jrg. 26, no. 4 dec. 2000, p. 203-225).

Moaning-afterpil

Een vreemde titel? In het onderstaand stukje commentaar, dat ik zonder commentaar doorgeef, wordt het gauw genoeg duidelijk. Een pijnlijke illustratie van echt een hellend vlak waarop het nadenken over het begin van het leven zich bevindt. Het is van Jan van Amerongen in het christelijke gereformeerde *Kerkblad voor het Noorden* (14 januari 2005). Hij schrijft:

Nee, 't is geen schrijffout hierboven. 'To moan' is een Engels werkwoord dat betreuren of weeklagen betekent en dat lijkt me voor deze pil beter op z'n plaats dan gewoon 'morning-afterpil'.
De morning-afterpil is een pil waarmee kan worden voorkomen dat een bevruchte eicel zich in het baarmoederslijmvlies nestelt. Daarmee verschilt deze pil van de anticonceptiepil waarvan de werking voornamelijk berust op het voorkómen van de bevruchting (dat doet ie trouwens niet zo goed als de fabrikanten ons graag willen doen geloven. Bij de voorgeschreven studies om een geneesmiddel op de markt te krijgen worden inderdaad fraaie cijfers gehaald, maar in het 'vrije veld' wordt desondanks jaarlijks 1 op de 33 gebruiksters 'ongewenst' zwanger.)
Helaas is de morning-afterpil, vooral door slordig gebruik van anticonceptiepillen en condooms, erg geliefd en, vanaf half januari, ook zonder doktersrecept te koop bij apotheek en drogist. En zo gaan we met de ossenpas maar weer eens een klein stapje verder. We kijken er zelfs nauwelijks nog vreemd van op. Ach, 't is nu eenmaal zo dat gewenning sneller optreedt als veranderingen met kleine stapjes gaan.
Als ik op school met jonge (christelijke) meiden over de morning-afterpil praat, dan begrijpen de meesten trouwens niet waar ik me druk om maak. "Het is nog niks","Maar je weet niet eens of je wel echt zwanger bent" en "Het is toch nog niet ingenesteld" zijn echt de argumenten waarmee het gebruik gelegaliseerd wordt. Ook de internetsites kunnen er inmiddels wat van met de voorlichting. Zo wordt op de meeste sites benadrukt dat je de morning-afterpil slikt om een zwangerschap te voorkómen. Deze pil wordt daar dan ook geafficheerd als een anticonceptiemiddel (letterlijk vertaald: middel dat bevruchting voorkomt) in plaats van een middel om een bestaande zwangerschap af te breken. Daarmee is een bevruchte eicel dus definitief vogelvrij verklaard en begint de zwangerschap volgens de goegemeente inderdaad pas bij de innesteling en niet meer bij de bevruchting.
En wij? Volgens mij is het nauwelijks een thema onder christenen. Ik ken christelijke moeders die er geen been in zien om voor hun tienerdochters de morning-afterpil te halen als ze een 'ongelukje' hebben gehad. En zo dweilen we vrolijk verder met de kraan wagenwijd open.
Hoe lang zal het nog duren voor tieners, net als in Engeland, op school gratis de morning-afterpil kunnen krijgen als wapen in de strijd tegen tienerzwangerschappen? 't Gaat met kleine stapjes hè. Ach, we wennen er vast wel weer aan, hoor. Maak je vooral niet druk. Met massieve standpunten als 'het leven begint bij de bevruchting' kun je tegenwoordig toch ook niet meer aankomen. We zijn de Middeleeuwen inmiddels gepasseerd hoor. En zo kunnen we er nog wel een paar verzinnen.
Over gewenning gesproken: een aantal jaren geleden stond er in De Volkskrant een cartoon van Ruthe met daarop twee jonge stellen die met elkaar gezellig een glas wijn aan het drinken waren in de huiskamer. Op die cartoon zegt een van de vrouwen zo tussen neus en lippen door tegen de anderen: "De derde zal toch altijd mijn lievelingsabortus blijven." Schrijnender kun je het niet weergeven. Als het maar vaak genoeg gebeurt en iedereen doet er gewoon over, dan gaan wij als christenen het verdraaid nog aan toe ook als normaal beschouwen. Rest me alleen nog te vragen wat úw en jóuw norm is als het gaat over wat je -norm-aal vindt?

Register Nader Bekeken jaargang 1-11

Iedere jaargang van Nader Bekeken blijft toegankelijk doordat er in het januarinummer registers van de afgelopen jaargang worden opgenomen. Om het zoeken te vergemakkelijken is nu ook van alle eerder verschenen jaargangen één groot trefwoordenregister samengesteld. U kunt het vinden op www.woordenwereld.nl, onder Nader Bekeken.

Verschenen: Tot geloof komen

Christelijke bijbelstudies

P. Niemeijer

Tot geloof komen: dat gaat niet vanzelf. De Here roept ons ertoe. Maar er lijken heel wat drempels te zijn. Dit boekje gaat in op vragen als:

- hoe zijn we er van onszelf aan toe?
- hoe moet je opnieuw geboren worden?
- wat houdt 'kiezen voor God' in?
- mogen wij zomaar het evangelie geloven?
- je kunt wel willen geloven, maar is het wel altijd mogelijk?
- moet je om te geloven niet uitverkoren zijn?
- kun je niet verworpen zijn?
- tot geloof komen is één, maar daarop volgt de vraag: hoe blijf je erbij?
- is er niet méér nodig dan geloven?

De auteur beluistert vanuit deze vragen een negental bijbelgedeelten. Hij laat zien hoe over verlossing, verkiezing, wedergeboorte en volharding niet gesproken kan worden buiten Christus om. Vandaar de ondertitel: christelijke bijbelstudies.

Voor bespreking in groepsverband zijn aan elk hoofdstuk opmerkingen ter verdieping en vragen voor de bespreking toegevoegd.

Binnenkort verschijnt:

Dat ik toch vroom mag blijven

- terugblik en bezinning op geloofskeuzen -

Jan Veenstra

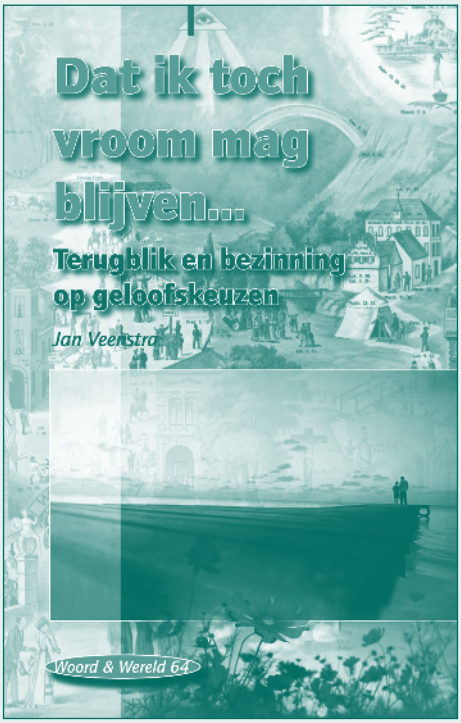

Is vroomheid niet een hopeloos ouderwets begrip? Wat moet je daarmee in een tijd waarin iedereen mag geloven op zijn eigen manier? Waarom zou een ander vromer zijn dan jij, als het vooral om eigen ideeën en gevoelens zou gaan? Het is de vraag of we elkaar nog wel verstaan, zelfs wanneer we dezelfde woorden gebruiken.

Er is ook een valkuil. De Farizeeër uit de bekende gelijkenis streelde zijn ego met de stelligheid: hoe vroom ben ik! Maar wij formuleren de vraag anders: hoe ben ik vroom? Of, beter gezegd: hoe blijf ik vroom?

Aan ieder hoofdstuk heeft Jan Veenstra bijbelgedeelten toegevoegd die je kunt lezen bij de behandelde onderwerpen. Daarom is dit nieuwe cahier ook heel geschikt om te gebruiken voor bijbelstudieavonden.